Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
MELCHIORA WATHELETA
przedstawiona w dniu 26 listopada 2015 r.[1]

Sprawy C-613/13 P, C-609/13 P, C-625/13 P, C-636/13 P i C-644/13 P

Komisja Europejska
przeciwko
Keramag Keramische Werke i in. (C-613/13 P)
oraz
Duravit i in.
przeciwko
Komisji Europejskiej (C-609/13 P)
oraz
Villeroy & Boch AG
przeciwko
Komisji Europejskiej (C-625/13 P)
oraz
Roca Sanitario SA
przeciwko
Komisji Europejskiej (C-636/13 P)
oraz
Villeroy & Boch SAS
przeciwko

Komisji Europejskiej (C-644/13 P)

Odwołania — Porozumienia, decyzje i uzgodnione praktyki — Belgijski, niemiecki, francuski, włoski, niderlandzki i austriacki rynek instalacji sanitarnych do łazienek — Koordynacja cen sprzedaży i wymiana szczególnie chronionych informacji handlowych — Niespójności pomiędzy równoległymi wyrokami Sądu — Grzywna — Waga naruszenia — Niedyskryminacja

1. W niniejszej opinii zajmę się łącznie odwołaniami[2], po pierwsze, Komisji Europejskiej[3] od wyroku Sądu Keramag Keramische Werke i in./Komisja, T-379/10 i T-381/10, EU:T:2013:457 (zwanego dalej „wyrokiem Keramag"), po drugie, Duravit AG, Duravit SA i Duravit BeLux SPRL/BVBA[4] od wyroku Duravit i in./Komisja, T-364/10, EU:T:2013:477 (zwanego dalej „wyrokiem Duravit"), po trzecie,

1 — Język oryginału: francuski.
2 — Zobacz pkt 5 niniejszej opinii.
3 — Chodzi tu o sprawę Komisja/Keramag Keramische Werke i in. (C-613/13 P).
4 — Zwane dalej: „Duravit i in.". Jest to sprawa Duravit i in./Komisja (C-609/13 P).

Villeroy & Boch AG[5], i po czwarte, Villeroy & Boch[6] od wyroku Villeroy & Boch Austria i in./Komisja, T-373/10, T-374/10, T-382/10 i T-402/10, EU:T:2013:455 (zwanego dalej „wyrokiem Villeroy & Boch Austria"), a także, po piąte, Roca Sanitario SA[7] od wyroku Roca Sanitario/Komisja, T-408/10, EU:T:2013:440 (zwanemu dalej „wyrokiem Roca Sanitario").

2. Rzeczone wyroki dotyczyły decyzji Komisji C(2010) 4185 wersja ostateczna z dnia 23 czerwca 2010 r. dotyczącej postępowania na podstawie art. 101 [TFUE] oraz art. 53 porozumienia [EOG][8] (sprawa COMP/39092 – Instalacje sanitarne do łazienek, zwanej dalej „sporną decyzją").

3. W spornej decyzji Komisja nałożyła grzywny o łącznej wysokości ponad 622 mln EUR na 17 producentów instalacji sanitarnych do łazienek ze względu na ich uczestnictwo w jednolitym i ciągłym naruszeniu prawa konkurencji w sektorze instalacji sanitarnych do łazienek. Zdaniem Komisji przedsiębiorstwa te regularnie uczestniczyły w antykonkurencyjnych spotkaniach w różnych okresach między dniem 16 października 1992 r. i dniem 9 listopada 2004 r., na następujących terytoriach: Niemcy, Austria, Belgia, Francja, Włochy i Niderlandy. Komisja stwierdziła, że praktykami podejmowanymi w ramach kartelu przez te przedsiębiorstwa były koordynacja corocznych podwyżek cen i innych elementów cenowych oraz ujawnianie i wymiana szczególnie chronionych informacji handlowych. Produkty, których dotyczyło naruszenie, to zdaniem Komisji armatura sanitarna, kabiny prysznicowe wraz z ich wyposażeniem, a także wyroby ceramiczne (zwane dalej „trzema podgrupami produktów").

4. Różne wyroki Sądu dotyczące spornej decyzji prowadziły do złożenia przed Trybunałem co najmniej czternastu odwołań[9].

5. Zgodnie z wnioskiem Trybunału i jak wskazano w pkt 1 powyżej, przedmiotem niniejszej opinii będą dwa zarzuty, które stanowią sedno pięciu z owych czternastu odwołań. W obu tych zarzutach zakwestionowano z jednej strony sprzeczne oceny przedstawione w niektórych wyrokach Sądu[10], a z drugiej strony prawidłowość wykonywania przez Sąd nieograniczonego prawa orzekania[11]. Niemniej jednak jest jasne, że niniejsza opinia może również dostarczyć Trybunałowi wskazówek, które będą pomocne przy rozstrzyganiu innych odwołań, w których podniesiono podobne zagadnienia.

I – Okoliczności powstania sporu i sporna decyzja

6. Okoliczności poprzedzające powstanie sporu zostały przedstawione w pkt 1–26 wyroku Keramag, w pkt 1–25 wyroku Duravit, w pkt 1–19 wyroku Villeroy & Boch Austria i w pkt 1–28 wyroku Roca Sanitario. Można je streścić w następujący sposób.

7. W spornej decyzji Komisja stwierdziła istnienie naruszenia art. 101 ust. 1 TFUE w sektorze instalacji sanitarnych do łazienek.

5 — Czyli sprawa Villeroy & Boch AG/Komisja (C-625/13 P).

6 — Jest to sprawa Villeroy & Boch SAS/Komisja (C-644/13 P).

7 — Chodzi o sprawę Roca Sanitario/Komisja (C-636/13 P).

8 — Do celów niniejszej opinii będę odnosił się poniżej wyłącznie do art. 101 TFUE.

9 — Sprawy: C-604/13 P, C-609/13 P, C-611/13 P, C-613/13 P, C-614/13 P, C-618/13 P, C-619/13 P, C-625/13 P, C-626/13 P, C-636/13 P, C-637/13 P, C-638/13 P, C-642/13 P i C-644/13 P.

10 — W sprawie Komisja/Keramag Keramische Werke i in. (C-613/13 P), części druga, trzecia i piąta pierwszego zarzutu Komisji, a także drugi zarzut Keramag i in. w odwołaniu wzajemnym; zarzut trzeci w sprawie Duravit i in./Komisja (C-609/13 P); zarzut pierwszy oraz druga część zarzutu drugiego w sprawie Villeroy & Boch AG/Komisja, C-625/13 P); wreszcie zarzuty pierwszy i drugi w sprawie Villeroy & Boch SAS/Komisja (C-644/13 P).

11 — Pierwsza część zarzutu drugiego w sprawie Roca Sanitario/Komisja (C-636/13 P).

8. W dniu 15 lipca 2004 r. Masco Corp. i jej spółki zależne, między innymi Hansgrohe AG, będąca producentem armatury sanitarnej, i Hüppe GmbH, będąca producentem kabin prysznicowych, powiadomiły Komisję o istnieniu kartelu w sektorze instalacji sanitarnych do łazienek i wniosły o zastosowanie wobec nich zwolnienia z grzywien [12] lub ewentualnie o obniżenie kwoty tych grzywien. W dniu 2 marca 2005 r. Komisja wydała na korzyść spółki Masco Corp. warunkową decyzję o zwolnieniu z grzywny.

9. W dniach 9 i 10 listopada 2004 r. Komisja przeprowadziła niezapowiedziane kontrole w lokalach szeregu przedsiębiorstw i krajowych organizacji zawodowych prowadzących działalność w sektorze instalacji sanitarnych do łazienek. W okresie od 15 listopada 2005 r. do 16 maja 2006 r. Komisja skierowała żądania udzielenia informacji do szeregu podmiotów z grona owych spółek i organizacji. W okresie od 15 listopada 2004 r. do 20 stycznia 2006 r. pewna liczba przedsiębiorstw wystąpiła o zastosowanie wobec nich zwolnienia z grzywien lub o obniżenie ich kwoty.

10. W dniu 26 marca 2007 r. Komisja wystosowała pismo w sprawie przedstawienia zarzutów (zwane dalej „pismem w sprawie przedstawienia zarzutów"), które zostało doręczone różnym przedsiębiorstwom, wśród nich wnoszącym rozpatrywane odwołania.

11. W dniach od 12 do 14 listopada 2007 r. odbyło się przesłuchanie, w którym uczestniczyły wnoszące odwołania.

12. W dniu 9 lipca 2009 r. Komisja wysłała do szeregu spółek, między innymi do niektórych spośród wnoszących odwołania, pismo zawierające opis stanu faktycznego, zwracając ich uwagę na pewne dowody, na których Komisja zamierzała się oprzeć przy wydaniu ostatecznej decyzji. W okresie od 19 czerwca 2009 r. do 8 marca 2010 r. Komisja skierowała do szeregu spółek żądania udzielenia dodatkowych informacji.

13. W dniu 23 czerwca 2010 r. Komisja wydała sporną decyzję.

14. W celu ustalenia kwoty grzywny nałożonej na każde przedsiębiorstwo, Komisja oparła się na wytycznych w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 23 ust. 2 lit. a) rozporządzenia (WE) 1/2003 (Dz.U. 2006, C 210, s. 2, zwanych dalej „wytycznymi z 2006 r."). Komisja określiła kwotę podstawową grzywny, wyjaśniając, że w przypadku każdego przedsiębiorstwa ustaliła tę kwotę w oparciu o wartość sprzedaży w danym państwie członkowskim pomnożoną przez liczbę lat trwania tego uczestnictwa w każdym państwie członkowskim i dla podgrupy produktów, której uczestnictwo to dotyczyło, w celu uwzględnienia okoliczności, że niektóre przedsiębiorstwa prowadziły działalność tylko w niektórych państwach członkowskich bądź tylko w jednej (lub dwóch) z trzech podgrup produktów.

A – Wysokość grzywny nałożonej na Keramag i in.

15. Jeśli chodzi o wagę naruszenia, Komisja ustaliła mnożnik wynoszący 15%, uwzględniając cztery kryteria, a mianowicie łączne udziały w rynku, charakter, zasięg geograficzny i wprowadzenie w życie naruszenia.

16. Oprócz zastosowania mnożnika odzwierciedlającego czas trwania naruszenia Komisja, w celu zniechęcenia zainteresowanych przedsiębiorstw do udziału w praktykach kartelowych, takich jak będące przedmiotem spornej decyzji, zdecydowała o podwyższeniu o 15% kwoty podstawowej grzywny.

12 — Na podstawie wydanego przez Komisję obwieszczenia w sprawie zwolnienia z grzywien oraz zmniejszania grzywien w przypadkach karteli (Dz.U. 2002, C 45, s. 3, zwanego dalej „komunikatem z 2002 r. w sprawie współpracy").

17. Po ustaleniu kwoty podstawowej Komisja zbadała istnienie okoliczności obciążających lub łagodzących, które mogłyby uzasadniać dostosowanie kwoty podstawowej. Komisja nie uwzględniła żadnej okoliczności obciążającej ani łagodzącej, a po zastosowaniu pułapu wynoszącego 10% ustaliła wysokość grzywny nałożonej na spółkę Keramag Keramische Werke GmbH i i in. (zwaną dalej „Keramag i in.") na 57 690 000 EUR (art. 2 ust. 7 spornej decyzji).

B – Wysokość grzywny nałożonej na Duravit i in.

18. Jeśli chodzi o wagę naruszenia, Komisja ustaliła mnożnik wynoszący 15%, uwzględniając cztery kryteria, a mianowicie łączne udziały w rynku, charakter, zasięg geograficzny i wprowadzenie w życie naruszenia. Oprócz mnożnika odzwierciedlającego czas trwania naruszenia Komisja zdecydowała o podwyższeniu o 15% kwoty podstawowej grzywny w celu zniechęcenia zainteresowanych przedsiębiorstw do udziału w praktykach kartelowych, takich jak będące przedmiotem spornej decyzji.

19. Po ustaleniu kwoty podstawowej Komisja nie uwzględniła żadnej okoliczności obciążającej ani łagodzącej, a po zastosowaniu pułapu wynoszącego 10%, ustaliła wysokość grzywny nałożonej na Duravit i in. na 29 266 325 EUR (art. 2 spornej decyzji).

C – Grzywny nałożone na spółki Villeroy & Boch AG i Villeroy & Boch France

20. W art. 1 ust. 1 spornej decyzji Komisja ukarała spółkę Villeroy & Boch AG za uczestnictwo w jednolitym naruszeniu od dnia 28 września 1994 r. do dnia 9 listopada 2004 r., a jej spółki zależne Villeroy & Boch Austria GmbH (zwaną dalej „Villeroy & Boch Austria"), Villeroy & Boch Belgium i Villeroy & Boch SAS (zwane dalej „Villeroy & Boch France") za udział w tym samym naruszeniu w okresie najwcześniej od 12 października 1994 r. do 9 listopada 2004 r.

21. W art. 2 ust. 8 spornej decyzji Komisja nałożyła grzywny, po pierwsze, na spółkę Villeroy & Boch w wysokości 54 436 347 EUR, po drugie, solidarnie na spółki Villeroy & Boch i Villeroy & Boch Austria w wysokości 6 083 604 EUR, po trzecie, solidarnie na spółki Villeroy & Boch i Villeroy & Boch Belgium w wysokości 2 942 608 EUR i, po czwarte, solidarnie na spółki Villeroy & Boch i Villeroy & Boch France w wysokości 8 068 441 EUR. Łączna kwota grzywien nałożonych na spółkę Villeroy & Boch AG i jej spółki zależne wyniosła zatem 71 531 000 EUR.

D – Wysokość grzywny nałożonej na spółkę Roca Sanitario

22. W art. 1 ust. 3 spornej decyzji Komisja stwierdziła, że Roca Sanitario i jej dwie wskazane spółki zależne naruszyły art. 101 ust. 1 TFUE, poprzez to, że uczestniczyły we Francji i w Austrii w ciągłym porozumieniu lub uzgodnionych praktykach w sektorze instalacji sanitarnych do łazienek.

23. Zgodnie z art. 2 ust. 4 spornej decyzji Komisja nałożyła na spółkę Roca Sanitario grzywnę w wysokości 17 700 000 EUR solidarnie ze spółką Laufen Austria i grzywnę w wysokości 6 700 000 EUR solidarnie ze spółką Roca France. Ponadto nałożyła ona na spółkę Laufen Austria samodzielnie grzywnę w wysokości 14 300 000 EUR z tytułu jej udziału w naruszeniu w okresie poprzedzającym nabycie grupy Laufen przez spółkę Roca Sanitario.

II – Postępowanie przez Sądem i zaskarżone wyroki

A – Keramag i in.

24. W dniu 8 września 2010 r. spółki Keramag i in. wniosły skargi o stwierdzenie nieważności spornej decyzji (sprawy T-379/10 i T-381/10). W sprawie T-379/10 podniesiono siedem zarzutów, a w sprawie T-381/10 dziewięć zarzutów.

25. Sąd oddalił większość zarzutów, lecz uwzględnił części pierwszą i trzecią trzeciego zarzutu Keramag i in. w sprawie T-381/10[13]. Stwierdziwszy, że Komisja błędnie uznała, po pierwsze, iż spółki Allia SAS i Produits Céramiques de Touraine SA (PCT) brały udział w naruszeniu, a po drugie, że spółka Pozzi Ginori uczestniczyła w nim od dnia 10 marca 1996 r. do dnia 14 września 2001 r., podczas gdy udział tej ostatniej został wykazany w sposób wystarczający pod względem prawnym jedynie w odniesieniu do okresu między dniem 14 maja 1996 r. a dniem 9 marca 2001 r., Sąd stwierdził nieważność odnośnej części art. 1 ust. 1 pkt 6 spornej decyzji.

26. W odniesieniu do obniżenia grzywien, Sąd, biorąc pod uwagę uwzględnienie w części trzeciego zarzutu podniesionego przez Keramag i in., stwierdził nieważność art. 2 ust. 7 spornej decyzji, „w zakresie, w jakim łączna kwota nałożonej grzywny […] przekracza 50 580 701 EUR” (pkt 2 sentencji), co oznaczało obniżkę w wysokości 7 109 299 EUR.

B – Duravit i in.

27. W dniu 2 września 2010 r. Duravit i in. wnieśli skargę o stwierdzenie nieważności spornej decyzji, podnosząc w niej dziewięć zarzutów. Sześć pierwszych zarzutów miało na celu uzyskanie stwierdzenia nieważności spornej decyzji, przy czym zarzuty te dotyczyły odpowiednio: pierwszy – naruszenia wymogów w zakresie dowodów naruszenia art. 101 ust. 1 TFUE, drugi – po pierwsze, naruszenia prawa do obrony spółek Duravit i in. oraz, po drugie, błędu w ocenie w odniesieniu do domniemanego uczestnictwa spółki Duravit i in. w kartelu dotyczącym wielu produktów w sektorze instalacji sanitarnych do łazienek, trzeci – błędu w ocenie w odniesieniu do domniemanego uczestnictwa spółki Duravit i in. w naruszeniu reguł konkurencji w sektorze artykułów ceramicznych w Niemczech, czwarty – błędu w ocenie w odniesieniu do domniemanego uczestnictwa spółki Duravit i in. w uzgadnianiu cen w Belgii i we Francji, piąty – błędu w ocenie w odniesieniu do kwalifikacji rozpatrywanych praktyk jako jednolitego i ciągłego naruszenia, szósty – naruszenia prawa do bycia wysłuchanym ze względu na czas trwania postępowania administracyjnego między przesłuchaniem spółki Duravit i in. a wydaniem spornej decyzji.

28. Zarzut siódmy był oparty na niezgodności z prawem art. 23 ust. 2 i 3 rozporządzenia (WE) nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. 81 i 82 traktatu (Dz.U. 2003, L 1, s. 1) oraz wytycznych z 2006 r. i zawierał dwa zastrzeżenia dotyczące niezgodności z prawem.

29. Zarzuty ósmy i dziewiąty miały na celu uzyskanie obniżenia kwoty grzywny i dotyczyły, odpowiednio: ósmy – braku uwzględnienia przy ustalaniu kwoty podstawowej grzywny mniejszej wagi ich udziału w porównaniu z sytuacją pozostałych uczestników stwierdzonego naruszenia, a dziewiąty – nieproporcjonalności ostatecznej kwoty grzywny nałożonej na nie w następstwie zastosowania pułapu wynoszącego 10%.

13 — Ponieważ siedem zarzutów podniesionych w sprawie T-379/10 było zasadniczo identycznych z pięcioma pierwszymi zarzutami oraz zarzutami ósmym i dziewiątym w sprawie T-381/10, Sąd zastosował numerację zarzutów przyjętą w tej ostatniej sprawie.

30. W pkt 339 wyroku Duravit Sąd orzekł, że Komisja popełniła błąd w ocenie, uznając, iż spółka Duravit i in. uczestniczyły w naruszeniu na terytoriach Włoch, Austrii i Niderlandów. W konsekwencji w pkt 352–357 wyroku Sąd uwzględnił częściowo żądanie główne, zmierzające do stwierdzenia nieważności części spornej decyzji.

31. W odniesieniu do żądania ewentualnego dotyczącego obniżenia kwoty grzywny nałożonej na Duravit i in., Sąd w pierwszej kolejności, w pkt 376 i 384 tego wyroku, oddalił jako bezzasadne zarzuty, w których Duravit i in. podnieśli, że metoda obliczania kwoty podstawowej grzywny nie uwzględniała zasad równego traktowania i indywidualizacji kar, a ostateczna kwota grzywny im wymierzonej była nieproporcjonalna i niesprawiedliwa.

32. Po drugie, w pkt 385 i 386 wyroku Duravit, w wykonaniu nieograniczonego prawa orzekania Sąd uznał, że obniżenie kwoty grzywny w wysokości 29 266 325 EUR nałożonej na Duravit i in. byłoby bezzasadne i że kwota ta stanowi odpowiednią sankcję ze względu na czas trwania i wagę wskazanego naruszenia.

C – Villeroy & Boch AG

33. W dniu 8 września 2010 r. spółka Villeroy & Boch AG wniosła do Sądu skargę o stwierdzenie nieważności spornej decyzji w zakresie, w jakim jej dotyczy lub, tytułem żądania ewentualnego, o obniżenie kwoty grzywien, które zostały na nią nałożone (sprawa T-374/10).

34. Podniosła ona, że Komisja niesłusznie zakwalifikowała stwierdzone naruszenie jako jednolite, złożone i ciągłe, a tytułem żądania ewentualnego, że postępując w ten sposób, Komisja naruszyła obowiązek uzasadnienia, ponieważ nie określiła w sposób wystarczająco dokładny rozpatrywanych rynków. Villeroy & Boch AG podniosła również, że w odniesieniu do trzech podgrup produktów nie popełniła żadnego naruszenia w Niemczech.

35. Villeroy & Boch AG twierdzi również, że odpowiedzialność za zachowanie antykonkurencyjne jednej z jej spółek zależnych Ucosan BV nie może być jej przypisana, ponieważ ta ostatnia działała na rynku w sposób autonomiczny. W tym względzie zauważyła, że będący założycielem spółki Ucosan BV członek jej organu zarządzającego ponosił zgodnie z umową ostateczną odpowiedzialność za działania spółki i że był jedyną osobą odpowiedzialną za marketing i sprzedaż.

36. Zdaniem spółki Villeroy & Boch AG Komisja błędnie uznała, że spółka ta uczestniczyła w kartelu na rynku austriackim. Jako podmiot dominujący nie może ona zostać uznana za odpowiedzialną za naruszenie popełnione przez Villeroy & Boch Austria, bowiem orzecznictwo europejskie dotyczące przypisania spółce dominującej antykonkurencyjnego zachowania spółki zależnej, będącej w całości jej własnością, jest sprzeczne, w szczególności, z zasadami ustawowej określoności czynów zabronionych i kar oraz z zasadą domniemania niewinności. Ponadto spółka Villeroy & Boch AG powołała się na brak dowodów naruszenia w Austrii.

37. Wreszcie spółka Villeroy & Boch AG zakwestionowała istnienie naruszenia we Francji, w Belgii i we Włoszech, jak również charakter solidarny grzywien.

38. Zdaniem Sądu Komisja nie wykazała, że spółka Villeroy & Boch AG uczestniczyła w rzeczonym jednolitym naruszeniu przed dniem 12 października 1994 r. (zob. pkt 321 wyroku Villeroy & Boch Austria). Wynikające z tego stwierdzenie nieważności części art. 1 ust. 1 spornej decyzji pozostaje jednak bez wpływu na obliczenie kwoty grzywny nałożonej na spółkę Villeroy & Boch AG w art. 2 ust. 8 tej decyzji. Zdaniem Sądu do celów tego obliczenia Komisja i tak powinna była bowiem uwzględnić udział spółki Villeroy & Boch AG w naruszeniu dopiero od dnia 12 października 1994 r.

D – Villeroy & Boch France

39. W dniu 8 września 2010 r. spółka Villeroy & Boch SAS wniosła do Sądu skargę o stwierdzenie nieważności spornej decyzji w zakresie, w jakim jej dotyczy lub, tytułem żądania ewentualnego, o obniżenie kwoty grzywien, które zostały na nią nałożone (sprawa T-382/10). Sąd oddalił skargę spółki Villeroy & Boch SAS w całości.

E – Roca Sanitario

40. W dniu 8 września 2010 r. Roca Sanitario wniosła do Sądu skargę o stwierdzenie nieważności spornej decyzji w zakresie, w jakim jej dotyczy lub, tytułem żądania ewentualnego, obniżenie kwoty grzywien, które zostały na nią nałożone.

41. Na poparcie swoich żądań mających na celu stwierdzenie nieważności części tej decyzji Roca Sanitario podniosła w istocie sześć zarzutów. Zarzuty pierwszy, drugi i piąty dotyczyły przypisania spółce Roca Sanitario odpowiedzialności za zachowania antykonkurencyjne zarzucane jej spółkom zależnym. W szczególności zarzut piąty dotyczył ustalenia okresu, w odniesieniu do którego Roca Sanitario może być uznana za odpowiedzialną za działania spółki Laufen Austria. Zarzut trzeci dotyczył naruszenia prawa do obrony. Zarzut czwarty odnosił się do ustalenia kwoty grzywny nałożonej solidarnie na spółki Roca Sanitario i Laufen Austria. Zarzut szósty dotyczył naruszenia zasady równego traktowania przy ustalaniu kwoty podstawowej grzywien.

42. Ponadto Roca Sanitario podniosła dwa argumenty na poparcie jej żądania obniżenia kwoty grzywien, zgłoszonego tytułem żądania ewentualnego. Pierwszy argument dotyczył mniejszej wagi naruszenia, za które została jej przypisana odpowiedzialność, w stosunku do naruszenia popełnionego przez innych uczestników kartelu. W ramach drugiego argumentu Roca Sanitario zażądała skorzystania z wszelkich obniżeń kwoty grzywny, które zostaną ewentualnie przyznane jej spółkom zależnym przez Sąd orzekający w przedmiocie ich skarg równoległych.

43. W orzeczeniu w przedmiocie skargi wniesionej przez spółkę Roca France Sąd obniżył kwotę grzywny nałożonej solidarnie na nią i na spółkę Roca Sanitario z powodu błędu popełnionego przez Komisję przy ocenie dowodów przedstawionych przez spółkę Roca France w jej wniosku o złagodzenie sankcji i uwzględnił drugi argument podniesiony przez spółkę Roca Sanitario na poparcie jej żądań ewentualnych. W konsekwencji Sąd obniżył kwotę grzywny nałożonej na spółkę Roca Sanitario solidarnie ze spółką Roca France o 6%, czyli o 402 000 EUR. W pozostałym zakresie Sąd oddalił skargę.

III – W przedmiocie odwołań

44. Wszystkie strony zostały wysłuchane na rozprawie w dniu 10 września 2015 r.

A – Sprawa Komisja/Keramag Keramische Werke i in.

1. W przedmiocie odwołania: wyłącznie części druga, trzecia i piąta zarzutu pierwszego

a) Druga część zarzutu pierwszego (Sąd nie zbadał wniosku o złagodzenie sankcji spółki Roca France)

i) Zwięzłe streszczenie argumentów stron

45. Komisja podnosi, że Sąd błędnie stwierdził, iż oświadczenie American Standard Inc. (zwanej dalej „Ideal Standard"), złożone w ramach jej wniosku na podstawie komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy, powinno być potwierdzone przez inny dowód i w konsekwencji niesłusznie nie zbadał oświadczenia spółki Roca France towarzyszącego jej wnioskowi o złagodzenie sankcji – mimo że zostało ono zbadane w innych wyrokach wydanych w tym samym dniu przez tych samych sędziów i w odniesieniu do tego samego kartelu – i bez uzasadnienia odmówił mu wszelkiej wartości dowodowej jako potwierdzenia oświadczenia spółki Ideal Standard, zamieszczając jedynie odesłanie do fragmentu spornej decyzji streszczającego odpowiedź spółki Roca na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów.

46. Natomiast Keramag i in. twierdzą w sposób ogólny, że (i) Komisja źle zrozumiała charakter kontroli sądowej uznając, że Sąd nie może dojść do odmiennych wniosków w różnych sprawach, o ile podniesione argumenty i przedstawione dowody się różnią; (ii) Komisja powołuje się na dowody niedopuszczalne, które nie zostały włączone do akt ich sprawy, co oznacza, że nie można się na nie powoływać przeciwko nim; (iii) Komisja przeinaczyła dowody znajdujące się w aktach sprawy, twierdząc, że wyroki w sprawach równoległych dotyczą tych samych dowodów, podczas gdy dowody, na które powołuje się Komisja, nie należą do akt sprawy; (iv) zwracając się do Trybunału o uchylenie wyroku Sądu na podstawie dowodów przedstawionych w innych sprawach Komisja w rzeczywistości żąda od Trybunału naruszenia prawa do obrony spółki Keramag i in.

47. Następnie, w odniesieniu konkretnie do drugiej części zarzutu, Keramag i in. twierdzą, że Sąd nie miał obowiązku zbadania oświadczenia spółki Roca France złożonego w ramach postępowania o złagodzenie sankcji, ponieważ Komisja nie dołączyła tego dokumentu do akt sprawy. Jeżeli chodzi o odpowiedź spółki Roca France na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, Sąd nie popełnił błędu, opierając się na stosownych fragmentach spornej decyzji. Ostatecznie nie doszło do przeinaczenia dowodów w niniejszej sprawie, ponieważ chodzi tu o różne dowody, rozpatrywane w odmienny sposób i w różniących się sprawach.

ii) Ocena

48. Na wstępie pragnę zauważyć, podobnie jak Komisja, podstawową sprzeczność pomiędzy wyrokiem Keramag a trzema innymi wyrokami wydanymi przeciwko tej decyzji w tym samym dniu i przez tych samych sędziów, w odniesieniu do tych samych faktów i tych samych dowodów.

49. Podczas gdy w wyroku Keramag Sąd nie zbadał oświadczenia spółki Roca France załączonego do jej wniosku o złagodzenie sankcji, a zatem odmówił mu wszelkiej wartości dowodowej w zakresie potwierdzenia oświadczenia Ideal Standard, to orzekł w inny sposób w wyrokach Villeroy & Boch Austria, Duravit i Roca:

— w wyroku Villeroy & Boch Austria Sąd orzekł bowiem, że antykonkurencyjne dyskusje podczas spotkania Association française des industries de céramique sanitaire (zwanego dalej „AFICS") w dniu 25 lutego 2004 r. zostały wykazane w sposób wymagany prawem. Sąd oparł się w tym względzie na obydwu wnioskach o złagodzenie sankcji przedłożonych przez spółki Ideal Standard

i Roca, które to wnioski potwierdzały się wzajemnie, i zastosował swoje orzecznictwo, zgodnie z którym wniosek o złagodzenie sankcji może być potwierdzony przez inny wniosek o złagodzenie sankcji [14];

— w wyroku Duravit Sąd doszedł do takiego samego wniosku;

— w wyroku Roca Sąd przyznał spółce Roca France obniżkę grzywny w wysokości 6%, ponieważ wniosła ona istotną wartość dodaną wykazując, że dyskusje antykonkurencyjne miały miejsce na spotkaniu AFICS w dniu 25 lutego 2004 r., czyli wykazując tę samą część składową naruszenia co będąca przedmiotem niniejszego odwołania [15].

50. Przejdę do analizy obu argumentów Komisji.

– Pierwszy argument: nieuwzględnienie przez Sąd oświadczenia spółki Roca załączonego do jej wniosku o złagodzenie sankcji Przypomnienie orzecznictwa

51. W tym kontekście należy przypomnieć, że strona wnosząca odwołanie może powoływać się w postępowaniu apelacyjnym na to, że Sąd naruszył zasady prawa i ogólne zasady dotyczące ciężaru dowodu lub przepisy proceduralne w zakresie dowodów [16].

52. Następnie, wyrok Sądu powinien być wystarczająco uzasadniony, aby umożliwić jego ponowne zbadanie przez Trybunał [17].

53. Co więcej, „zagadnienie dotyczące tego, czy uzasadnienie wyroku Sądu jest wewnętrznie sprzeczne lub niewystarczające, stanowi kwestię prawną, która jako taka może zostać podniesiona w ramach odwołania” [18].

14 — Potwierdzenie nie musi opierać się na dokumentach z okresu zaistnienia rozpatrywanych okoliczności faktycznych. Szereg oświadczeń może być wiarygodnych, jeżeli się wzajemnie potwierdzają. Zobacz w tym względzie wyroki: Lögstör Rör/Komisja, T-16/99, EU:T:2002:72, pkt 45–47; Bolloré i in./Komisja, T-109/02, T-118/02, T-122/02, T-125/02, T-126/02, T-128/02, T-129/02, T-132/02 i T-136/02, EU:T:2007:115, pkt 168; i Polimeri Europa/Komisja, T-59/07, EU:T:2011:361, pkt 55. Potwierdzenie przez inne oświadczenie z wniosku o złagodzenie sankcji może wystarczyć, jeśli zostało ono złożone niezależnie i jeśli pokrywa się ono co do zasady z opisem naruszenia. Zobacz w tym względzie wyrok Total Raffinage Marketing/Komisja, T-566/08, EU:T:2013:423, pkt 74 (odwołanie zostało oddalone: wyrok Total Marketing Services/Komisja, C-634/13 P, EU:C:2015:614).

15 — Wyrok Roca/Komisja, T-412/10, EU:T:2013:444, pkt 198, 239 (zwany dalej wyrokiem „Roca”). W tym samym dniu Sąd również wydał wyrok, mocą którego obniżkę tę przyznano także spółce dominującej spółki Roca France (sprawa Roca Sanitario/Komisja, T-408/10, EU:T:2013:440, pkt 213).

16 — Zobacz w szczególności w dziedzinie prawa konkurencji wyrok Hüls/Komisja, C-199/92 P, EU:C:1999:358, pkt 64, 65, lub Technische Unie/Komisja, C-113/04 P, EU:C:2006:593, pkt 111–113 i 161. Zobacz w sensie ogólnym wyrok Komisja/Brazzelli Lualdi i in., C-136/92 P, EU:C:1994:211, pkt 66, 81; postanowienia: San Marco/Komisja, C-19/95 P, EU:C:1996:331, pkt 39, oraz AIUFFASS i AKT/Komisja, C-55/97 P, EU:C:1997:465, pkt 25; wyroki: Somaco/Komisja, C-401/96 P, EU:C:1998:208, pkt 54, i Schröder i in./Komisja, C-221/97 P, EU:C:1998:597, pkt 22–24.

17 — Wyrok Rada/de Nil i Impens, C-259/96 P, EU:C:1998:224, pkt 32.

18 — Wyrok Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied/Komisja, C-105/04 P, EU:C:2006:592, pkt 71. Zobacz także wyroki: Baustahlgewebe/Komisja, C-185/95 P, EU:C:1998:608, pkt 25; Somaco/Komisja, C-401/96 P, EU:C:1998:208, pkt 53; Cubero Vermurie/Komisja, C-446/00 P, EU:C:2001:703, pkt 20; EBI/Hautem, C-449/99 P, EU:C:2001:502, pkt 45; Aristrain/Komisja, C-196/99 P, EU:C:2003:529, pkt 40, 41, a także Technische Glaswerke Ilmenau/Komisja, C-404/04 P, EU:C:2007:6, pkt 90. W odniesieniu do uchylenia ze względu na brak uzasadnienia, zob. na przykład wyroki: Limburgse Vinyl Maatschappij i in./Komisja, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, od C-250/99 P do C-252/99 P i C-254/99 P, EU:C:2002:582, pkt 428; Belgia/Komisja, C-197/99 P, EU:C:2003:444, pkt 130, a także International Power i in./NALOO, C-172/01 P, C-175/01 P, C-176/01 P i C-180/01 P, EU:C:2003:534, pkt 121.

54. Za dopuszczalny na etapie odwołania uważany jest również zarzut oparty na braku wystarczającej analizy okoliczności faktycznych [19], a również kwestią prawną jest to, czy miała miejsce błędna wykładnia zaskarżonego aktu przez Sąd, który stwierdził w nim istnienie czegoś, czego w nim nie ma, lub niedokładnie zacytował ten akt. W takim przypadku Sąd narusza prawo, zastępując uzasadnienie tego aktu swoim własnym [20].

55. Przykładowo, w wyroku Aalborg Portland i in./Komisja, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C 213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P, EU:C:2004:6, pkt 381–385, Trybunał orzekł, że „Sąd wyłączył z obliczeń grzywien nałożonych na francuską spółkę Ciments obrót spółek zależnych hiszpańskich i greckiej tej spółki, ponieważ stwierdzono, że nie kontrolowała ich ona jeszcze w momencie, kiedy zawiniła poprzez zachowania stanowiące naruszenie. Sąd uznał ponadto, że w 1990 r. francuska spółka Ciments zaprzestała wszelkich spornych zachowań. […] Tymczasem, jak wynika z samej decyzji Ciment, francuska spółka Ciments uzyskała kontrolę nad CCB w 1990 r., czyli w tym samym roku, w którym przejęła kontrolę nad spółkami zależnymi hiszpańskimi i grecką. […] *Sąd zatem popełnił oczywisty błąd, który można było wykryć na podstawie dokumentu takiego jak decyzja Ciment, która w oczywisty sposób od początku znajdowała się w centrum dyskusji*" (wyróżnienie moje).

56. Co więcej, w wyroku PKK i KNK/Rada, C-229/05 P, EU:C:2007:32, pkt 37–54, Trybunał orzekł, że „[z] powyższego wynika, że ustalenie w pkt 35 zaskarżonego postanowienia, iż »zgodnie z zeznaniem [Osmana] Ocalana zawartym w załączniku do skargi kongres PKK ogł[osił] jej rozwiązanie« jest nieprawidłowe i sprzeczne z treścią oświadczenia Osmana Ocalana, do której to ustalenie się odnosi. […] Podobnie *nie odpowiada dowodom znajdującym się w dyspozycji Sądu* stwierdzenie zawarte w pkt 37 zaskarżonego postanowienia, że »[z]amiast wykazać zdolność [Osmana] Ocalana do reprezentowania PKK, skarżący, przeciwnie, utrzymują, że PKK przestała istnieć«. […] *Ustalenia faktyczne zawarte w pkt 35–37 zaskarżonego postanowienia są więc nieprawidłowe i stanowią przeinaczenie dowodów, którymi Sąd dysponował.* Zarzut czwarty jest zatem uzasadniony" (wyróżnienie moje).

57. Tak samo w wyroku Industrias Químicas del Vallés/Komisja, C-326/05 P, EU:C:2007:443, pkt 60–69, Trybunał doszedł do wniosku, że „należy stwierdzić, że twierdzenia zawarte w pkt 94 i 104 zaskarżonego wyroku, iż Komisja wcale nie zmieniła swojego stanowiska na temat tego, czy jest niezbędne, by skarżąca przedłożyła »kompletną dokumentację« na poparcie swego wniosku o rejestrację metalaksylu, są niedokładne i stanowią przeinaczenie dowodów przedstawionych Sądowi".

58. Wreszcie, jak zauważył rzecznik generalny J. Mischo [21], „[z] utrwalonego orzecznictwa wynika, że zasadniczo nie można kwestionować w ramach odwołania ustalenia faktycznego dokonanego przez Sąd. Zasada ta przewiduje jednak wyjątek w postaci przypadku, gdy stwierdzenie to jest obciążone oczywistym błędem w ocenie. *Dotyczy to w szczególności sytuacji, gdy stwierdzenie okoliczności faktycznej przez Sąd jest sprzeczne z aktami sprawy*" (wyróżnienie moje).

Analiza

59. Moim zdaniem należy rozpocząć analizę od pełnego przytoczenia pkt 112–121 wyroku Keramag, ponieważ punkty te zawierają ustalenia Sądu dotyczące naruszenia popełnionego w ramach AFICS.

19 — Zobacz podobnie i analogicznie wyroki w sprawie Limburgse Vinyl Maatschappij i in./Komisja, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, od C-250/99 P do C-252/99 P i C-254/99 P, EU:C:2002:582, pkt 392–405; Chassagne/Komisja, T-253/06 P, EU:T:2008:386, pkt 57, i Michail/Komisja, T-50/08 P, EU:T:2000:48, pkt 50.

20 — Zobacz w tym względzie wyrok DIR International Film i in./Komisja, C-164/98 P, EU:C:2000:48, pkt 43–48. W odniesieniu do spraw, w których Sąd dokonał błędnej wykładni zaskarżonego aktu, zob. także wyroki: Belgia/Komisja, C-197/99 P, EU:C:2003:444, pkt 58–67, i International Power i in./NALOO, C-172/01 P, C-175/01 P, C-176/01 P i C-180/01 P, EU:C:2003:534, pkt 156.

21 — Zobacz opinia w sprawie IPK/Komisja, C-433/97 P, EU:C:1999:133, pkt 36. Powołuje się on na wyrok Komisja/Brazzelli Lualdi i in., C-136/92 P, EU:C:1994:211.

„112 W tym względzie należy przypomnieć, iż z tabeli D zawartej w motywie 1223 [spornej] decyzji wynika, że Komisja uwzględniła rzeczywiste uczestnictwo spółek PCT i Allia w stwierdzonym naruszeniu na rynku francuskim, trwające przez osiem miesięcy, odpowiadających okresowi od dnia 25 lutego do dnia 9 listopada 2004 r., na podstawie ich obecności na spotkaniu AFICS w dniu 25 lutego 2004 r.

113 Ponadto z motywów 556 i 590 [spornej] decyzji wynika, że wniosek Komisji, zgodnie z którym w trakcie spotkania AFICS w dniu 25 lutego 2004 r. producenci artykułów ceramicznych skoordynowali swoje ceny minimalne dla produktów niższej klasy, oparty jest na czterech dowodach, a mianowicie, po pierwsze, odpowiedzi Duravitu na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów (motyw 584 [spornej] decyzji), po drugie, wniosku spółki Ideal Standard na podstawie komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r. (motyw 583 [spornej] decyzji), po trzecie, tabeli przedstawionej przez tę spółkę w załączniku do wniosku złożonego przez nią na podstawie komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r. (motyw 588 [spornej] decyzji) i, po czwarte, wniosku spółki Roca na podstawie komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r. (motyw 556 [spornej] decyzji).

114 W świetle orzecznictwa przytoczonego w pkt 95–108 powyżej należy zbadać kolejno różne dowody w celu sprawdzenia, w szczególności, ich wartości dowodowej.

115 W pierwszej kolejności, co się tyczy oświadczenia złożonego przez Duravit w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, potwierdzającego, że na spotkaniu AFICS z dnia 25 lutego 2004 r. miały miejsce rozmowy na temat cen minimalnych, należy wskazać, że, jak przyznała Komisja w odpowiedzi na pytanie zadane przez Sąd podczas rozprawy, oświadczenie to nie zostało przekazane skarżącym w toku postępowania administracyjnego. Ponadto należy stwierdzić, że nie wspomina się o tym oświadczeniu w wysłanym do wnoszących odwołanie opisie stanu faktycznego z dnia 9 czerwca 2009 r.

116 Tymczasem zgodnie z orzecznictwem w sytuacji gdy dokument nie został przekazany danemu przedsiębiorstwu, mimo że Komisja wyciągnęła z niego wnioski, informacje zawarte w tym dokumencie nie mogą być używane w ramach postępowania (zob. podobnie wyrok […] AKZO/Komisja, C-62/86, EU:C:1991:286, pkt 21). Stąd wniosek, że dokument ten nie może być traktowany jako ważny środek dowodowy w dotyczącym go zakresie (zob. podobnie wyrok […] AEG-Telefunken/Komisja, 107/82, [EU:C:1983:293], pkt 27). Co za tym idzie, oświadczenie Duravitu [i in] nie może być uważane za środek dowodowy przeciwko wnoszącym odwołanie.

117 W drugiej kolejności, jeśli chodzi o oświadczenia spółki Ideal Standard złożone w ramach jej wniosku na podstawie komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r., należy przypomnieć, że zgodnie z orzecznictwem przytoczonym w pkt 105 powyżej, oświadczenie przedsiębiorstwa, któremu zarzuca się udział w kartelu, a którego prawdziwość jest kwestionowana przez szereg innych przedsiębiorstw, którym zarzuca się udział w kartelu, nie może być uważane za stanowiące wystarczający dowód istnienia naruszenia, jeżeli nie jest poparte innymi dowodami.

118 Tymczasem w niniejszej sprawie ze [spornej] decyzji wynika, że oświadczenia spółki Ideal Standard dotyczące spotkania AFICS w dniu 25 lutego 2004 r. były kwestionowane. I tak w motywie 585 [spornej] decyzji Komisja mówi o tym, że spółki Villeroy & Boch i Allia uważały, iż koordynacja cen minimalnych, w szczególności w ramach tego spotkania, nie została wykazana. W konsekwencji należy uznać, że oświadczenia spółki Ideal Standard nie mogą same w sobie stanowić wystarczającego dowodu na antykonkurencyjny charakter dyskusji, które miały miejsce podczas tego spotkania.

119 W trzeciej kolejności, w odniesieniu do tabeli przedstawionej przez spółkę Ideal Standard w załączniku do wniosku złożonego przez nią na podstawie komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r., Sąd stwierdza, że zawiera ona cztery kolumny zatytułowane, odpowiednio, »mini«,

»maxi«, »IS« i »Porcher«, przy czym akronim IS oznacza spółkę Ideal Standard, a oznaczenie Porcher jest zarejestrowane jako znak towarowy, którego właścicielem jest Ideal Standard. Należy jednak stwierdzić, że owa tabela nie jest datowana i nie zawiera żadnej informacji łączącej ją ze spotkaniem AFICS w dniu 25 lutego 2004 r. lub z rozmowami antykonkurencyjnymi. W szczególności w tabeli nie podano nazw konkurentów ani cen minimalnych lub maksymalnych, które konkurenci ci powinni stosować. Dlatego też nie można skutecznie twierdzić, jak czyni to Komisja w odpowiedzi na skargę, że owa tabela stanowi dowód z dokumentów potwierdzający ustalanie cen w ramach tego spotkania, zgodnie z jego opisem przez spółkę Ideal Standard w oświadczeniach złożonych w ramach jej wniosku na podstawie tego komunikatu.

120 W czwartej kolejności, w odniesieniu do wniosku spółki Roca [France] na podstawie komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r., należy zauważyć, że sama Komisja wskazuje w motywie 586 [spornej] decyzji, że chociaż we wniosku tym Roca potwierdza w sposób ogólny wymianę informacji na temat cen minimalnych w ramach AFICS w latach 2002–2004, utrzymuje ona, w szczególności jeśli chodzi o spotkanie AFICS w dniu 25 lutego 2004 r., że przedstawiony przez spółkę Ideal Standard opis koordynacji cen minimalnych podczas tego spotkania nie został potwierdzony przez inne przedsiębiorstwa, które złożyły wniosek na podstawie tego komunikatu. Należy zatem stwierdzić, że aby udowodnić, iż podczas tego spotkania została wprowadzona w życie koordynacja cen minimalnych, Komisja nie mogła oprzeć się na oświadczeniach spółki Roca [France] w ramach jej wniosku na podstawie tego komunikatu, w braku potwierdzających je dowodów.

121 W świetle wszystkich powyższych rozważań skarżące słusznie zarzucają Komisji, że stwierdziła udział spółek Allia i PCT w działaniach antykonkurencyjnych na spotkaniu AFICS w dniu 25 lutego 2004 r. Należy zatem uwzględnić pierwszą część zarzutu trzeciego jako zasadną".

60. W pkt 1 sentencji wyroku Keramag Sąd stwierdził nieważność art. 1 ust. 1 pkt 6 spornej decyzji w zakresie, w jakim Komisja uznała w nim, że spółki Allia SAS i PCT uczestniczyły w naruszeniu dotyczącym kartelu na rynku francuskim od dnia 25 lutego 2004 r. do dnia 9 listopada 2004 r. Chociaż w pkt 2 sentencji nie wspomniano wyraźnie o spółkach Allia SAS i PCT, grzywna została obniżona, tak aby odzwierciedlała pkt 326 wyroku Keramag [22].

61. Przytoczone powyżej punkty wyroku Keramag nie ujawniają wyraźnie powodów, dla których Sąd nie uwzględnił oświadczenia spółki Roca France załączonego do wniosku o złagodzenie sankcji.

62. Uważam (jak Komisja), że Sąd prawdopodobnie uznał, iż wystarczało powołać się na motyw 586 spornej decyzji streszczający odpowiedzi spółki Roca na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów [23] i w ten sposób uzasadnić nieuwzględnienie oświadczenia spółki Roca załączonego do wniosku o złagodzenie sankcji.

63. Tymczasem odpowiedź spółki Roca France na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów nie wchodziła w skład akt sprawy. Należy zatem ustalić, czy Sąd mógł stwierdzić nieważność części spornej decyzji, opierając się na dokumencie, który nie znajdował się w aktach sprawy.

22 — „326. W drugiej kolejności, w odniesieniu do art. 2 ust. 7 [spornej] decyzji, po pierwsze, w kontekście wniosku sformułowanego w pkt 325 [tego wyroku], należy stwierdzić nieważność art. 2 ust. 7 lit. d) i e) w zakresie, w jakim nakłada on grzywnę w wysokości 4 579 610 EUR solidarnie na spółki Allia i Sanitec Europe oraz grzywnę w wysokości 2 529 689 EUR solidarnie na spółki PCT, Allia i Sanitec Europe. W konsekwencji całkowitą kwotę nałożonej na skarżące grzywny w wysokości 57 690 000 EUR, określonej w art. 2 ust. 7 [spornej] decyzji, należy uchylić w zakresie, w jakim przekracza 50 580 701 EUR (czyli: 57 690 000 EUR – 4 579 610 EUR – 2 529 689 EUR)".

23 — W motywie tym wskazano również, że Roca France potwierdziła „wymianę informacji na temat cen minimalnych w ramach AFICS", i dodaje się, że Roca France „stara się zdyskredytować oświadczenie potwierdzające złożone przez Ideal Standard" (odwołanie Komisji, przypis 20).

64. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem „Trybunał nie jest właściwy do ustalania okoliczności faktycznych ani też zasadniczo do badania dowodów, które Sąd dopuścił na poparcie tych okoliczności. Jeżeli dowody te uzyskano w prawidłowy sposób i miało miejsce poszanowanie ogólnych zasad prawa i wymogów proceduralnych dotyczących ciężaru dowodu i postępowania dowodowego, to wyłącznie do Sądu należy ocena, jaką wagę należy przywiązywać do przedstawionych dowodów”[24]. Ocena ta nie stanowi zatem, „z wyłączeniem przypadków przeinaczenia tych dowodów, kwestii prawnej, która jako taka podlega kontroli Trybunału”[25].

65. Jest także prawdą, że w myśl orzecznictwa „zgodnie z przepisami regulaminu mającymi zastosowanie do środków dowodowych, to do sądu [Unii] należy decyzja w kwestii konieczności przedstawienia określonego dokumentu, w zależności od okoliczności sporu. W odniesieniu do Sądu, [zgodnie z] jego regulaminem postępowania[,] wniosek o przedstawienie dokumentów zalicza się do środków dowodowych, które Sąd może zarządzić na każdym etapie postępowania”[26].

66. Podobnie, zgodnie z orzecznictwem[27] „w tym względzie wyłącznie do Sądu należy ocena ewentualnej konieczności uzupełnienia materiału dowodowego zgromadzonego w rozpatrywanych przez niego sprawach. Walor dowodowy materiału zgromadzonego w sprawie podlega jego swobodnej ocenie, która […] nie podlega kontroli Trybunału w ramach rozpatrywania odwołania, *z wyjątkiem przypadków przeinaczenia dowodów przedstawionych Sądowi lub wówczas, gdy z dokumentów znajdujących się w aktach sprawy wynika istotna nieścisłość ustaleń Sądu*” (wyróżnienie moje).

67. Co więcej, jak zostało już wielokrotnie wskazane w orzecznictwie, „dokonana przez Sąd ocena dowodów, które zostały mu przedstawione, nie stanowi, z wyłączeniem przypadków przeinaczenia tych dowodów, kwestii prawnej, która jako taka podlega kontroli Trybunału w ramach odwołania”[28], a także „Trybunał nie jest zatem właściwy do ustalania okoliczności faktycznych ani też zasadniczo do badania dowodów, które Sąd dopuścił na poparcie tych okoliczności. Jeżeli bowiem dowody te uzyskano w prawidłowy sposób i miało miejsce poszanowanie ogólnych zasad prawa i wymogów proceduralnych dotyczących ciężaru dowodu i postępowania dowodowego, to wyłącznie do Sądu należy ocena, jaką wagę należy przywiązywać do przedstawionych dowodów. Ocena ta nie stanowi więc, z wyłączeniem przypadków przeinaczenia tych dowodów, kwestii prawnej, która jako taka poddana jest kontroli Trybunału”[29].

68. Uprawnienia kontrolne Trybunału w odniesieniu do ustaleń faktycznych dokonanych przez Sąd obejmują tylko „nieprawidłowość jego ustaleń wynikającą z akt sprawy, przeinaczenie dowodów, ich kwalifikację prawną, a także kwestię poszanowania zasad dotyczących ciężaru dowodu i postępowania dowodowego”[30].

24 — Zobacz w szczególności wyrok Baustahlgewebe/Komisja, C-185/95 P, EU:C:1998:608, pkt 24. Zobacz także wyrok Komisja/Brazzelli Lualdi i in., C-136/92 P, EU:C:1994:211, pkt 66; postanowienie San Marco/Komisja, C-19/95 P, EU:C:1996:331, pkt 40; wyrok Blackspur DIY i in./Rada i Komisja, C-362/95 P, EU:C:1997:401, pkt 29; a także opinię rzecznika generalnego P. Légera w sprawie Baustahlgewebe/Komisja, C-185/95 P, EU:C:1998:37, pkt 105.

25 — Zobacz w szczególności wyroki: New Holland Ford/Komisja, C-8/95 P, EU:C:1998:257, pkt 26; i Glencore i Compagnie Continentale/Komisja, C-24/01 P i C-25/01 P, EU:C:2002:642, pkt 65.

26 — Wyrok Corus UK/Komisja, C-199/99 P, EU:C:2003:531, pkt 67. Zobacz także wyrok Komisja/ICI, C-286/95 P, EU:C:2000:188, pkt 49, 50; Salzgitter/Komisja, C-182/99 P, EU:C:2003:526, pkt 41; Aristrain/Komisja, C-196/99 P, EU:C:2003:529, pkt 67; jak również Ensidesa/Komisja, C-198/99 P, EU:C:2003:530, pkt 28.

27 — Wyrok Ismeri Europa/Trybunał Obrachunkowy, C-315/99 P, EU:C:2001:391, pkt 19. Zobacz także wyrok Glencore i Compagnie Continentale/Komisja, C-24/01 P i C-25/01 P, EU:C:2002:642, pkt 77, 78; a także postanowienie L/Komisja, C-230/05 P, EU:C:2006:270, pkt 45–49.

28 — Postanowienie NDC Health/IMS Health i Komisja, C-481/01 P(R), EU:C:2002:223, pkt 88.

29 — Wyrok Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied/Commission, C-105/04 P, EU:C:2006:592, pkt 69, 70.

30 — Wyrok Sumitomo Metal Industries i Nippon Steel/Komisja, C-403/04 P i C-405/04 P, EU:C:2007:52, pkt 39.

69. Wreszcie, aby dać przykład kontroli wykonywanej przez Trybunał w tym kontekście, zgodnie z wyrokiem Activision Blizzard Germany/Komisja, C-260/09 P, EU:C:2011:62, pkt 57, „kontrola dokonywana przez Trybunał w celu oceny niniejszego zarzutu, opartego na przeinaczeniu […] faksów [rozpatrywanych w rzeczonej sprawie], ogranicza się do sprawdzenia, czy Sąd, stwierdzając na ich podstawie uczestnictwo CD-Contact Data w niezgodnym z prawem porozumieniu zmierzającym do zmniejszenia handlu równoległego w ogólności, *nie przekroczył granic rozsądnej oceny tych faksów*. W niniejszym przypadku do Trybunału należy zatem nie niezależna ocena tego, czy Komisja wykazała w sposób wymagany prawem takie uczestnictwo i w ten sposób wywiązała się z ciążącego na niej obowiązku dowiedzenia istnienia naruszenia zasad prawa konkurencji, *lecz stwierdzenie, czy uznając, iż tak właśnie było, Sąd dokonał interpretacji tych faksów oczywiście sprzecznej z ich brzmieniem*, co nie miało miejsca” (wyróżnienie moje).

70. Można stworzyć użyteczną analogię między niniejszą sprawą i wyrokiem Ufex i in./Komisja (C-199/97 P, EU:C:1999:116)). W tym ostatnim wyroku Trybunał orzekł, iż „[j]ako że skarżący wyraźnie wystąpili o to, by Sąd nakazał przedłożenie wspomnianego pisma, naruszył on prawo przy stosowaniu pojęcia nadużycia władzy, orzekając, bez zapewnienia sobie możliwości zbadania owego pisma, że nie stanowi ono wystarczającej poszlaki” (pkt 109); że „[n]ależy zaznaczyć, iż Sąd nie mógł oddalić żądania skarżących o nakazanie przedstawienia dokumentu, mającego najwyraźniej znaczenie dla rozstrzygnięcia sporu, na tej podstawie, że dokument ten nie został włączony do akt sprawy i że żaden element nie pozwalał na potwierdzenie jego istnienia” (pkt 110); oraz że „należy stwierdzić, że, jak wynika z pkt 113 zaskarżonego wyroku [w owej sprawie], skarżący wskazali autora, adresata oraz datę pisma, o którego przedstawienie wnosili. Dysponując takimi informacjami, Sąd nie mógł odrzucić twierdzeń stron z braku wystarczających dowodów, gdyż to od niego zależało – poprzez uwzględnienie żądania skarżących, zmierzającego do nakazania przedłożenia tych dokumentów – usunięcie niepewności, które mogły istnieć co do prawdziwości tych twierdzeń, lub wyjaśnienie powodów, dla których taki dokument nie mógł w żadnym razie, niezależnie od jego treści, mieć znaczenia dla rozstrzygnięcia sporu” (pkt 111).

71. Moim zdaniem orzecznictwo przytoczone w poprzednich punktach nie oznacza, że Sąd może na podstawie oświadczeń zawartych w dokumencie, streszczonych w innym dokumencie, stwierdzić nieważność decyzji, mimo tego, że ani nie dysponował tymi oświadczeniami, ani ich nie zbadał, przy czym chodzi tu o odpowiedź spółki Roca na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów.

72. Co więcej, wspomniana odpowiedź nie znajdowała się w aktach sprawy i nie została przekazana skarżącym w pierwszej instancji [31].

73. I tak, Trybunał orzekł już, że „zasada kontradyktoryjności wymaga co do zasady, po pierwsze, aby strony postępowania miały prawo do zapoznania się z materiałem dowodowym i z uwagami przedstawionymi przed sądem oraz do ustosunkowania się do nich [32], oraz po drugie, aby oparcie uzasadnienia orzeczenia sądowego na okolicznościach faktycznych i dokumentach, o których strony lub jedna z nich nie mogły się dowiedzieć i odnośnie do których w związku z tym nie mogły zająć stanowiska, stanowiło naruszenie podstawowej zasady prawa” [33].

74. W rzeczywistości bowiem, „w celu spełnienia wymogów związanych z prawem do rzetelnego procesu sądowego, konieczne jest, aby strony zapoznały się i mogły przeprowadzić kontradyktoryjną debatę zarówno co do okoliczności faktycznych, jak i prawnych, które są decydujące dla wyniku postępowania” [34].

31 — Zobacz pkt 11 lit. b) odpowiedzi spółki Keramag i in.

32 — Wyrok Varec, C-450/06, EU:C:2008:91, pkt 47.

33 — Wyroki: Snupat/Wysoka Władza, 42/59 i 49/59, EU:C:1961:5, s. 101, 156; Plant i in./Komisja i South Wales Small Mines, C-480/99 P, EU:C:2002:8, pkt 24; a także wyrok Corus UK/Komisja, C-199/99 P, EU:C:2003:531, pkt 19. Zobacz także wyrok Komisja/Irlandia i in., C-89/08 P, EU:C:2009:742, pkt 52.

34 — Wyrok Komisja/Irlandia i in., C-89/08 P, EU:C:2009:742, pkt 56.

75. Prawo do obrony należy do praw podstawowych tworzących integralną część ogólnych zasad prawnych i Trybunał zapewnia ich przestrzeganie [35]. Przestrzeganie prawa do obrony w postępowaniu przed Komisją zmierzającą do nałożenia na przedsiębiorstwo grzywny za naruszenie reguł konkurencji wymaga stworzenia zainteresowanemu przedsiębiorstwu możliwości skutecznego przedstawienia jego punktu widzenia w kwestii prawdziwości i znaczenia faktów i zarzucanych okoliczności, a także w kwestii dokumentów uwzględnionych przez Komisję w celu udowodnienia jej twierdzenia o istnieniu naruszenia traktatu [36]. Praw tych dotyczy art. 41 ust. 2 lit. a) i b) Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „kartą").

76. Dlatego też fakt, że w pkt 120 wyroku Keramag Sąd oparł swoje wnioski na zawartym w spornej decyzji streszczeniu argumentów spółki Roca France, wysuniętych przez nią w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, bez zbadania ich bezpośrednio i na podstawie oświadczenia towarzyszącego jej wnioskowi o złagodzenie sankcji, oznacza, że doszło do naruszenia zasady poszanowania prawa do obrony i obowiązku uzasadnienia. Ponadto, jak wskazała Komisja, gdyby Roca France nie pomogła Komisji, jak stwierdził Sąd w pkt 120 wyroku Keramag, przedsiębiorstwo to nie mogłoby uzyskać obniżki grzywny w wyroku Roca Sanitario.

77. Wbrew opinii Sądu (który sugeruje zmianę stanowisk przedstawionych przez spółkę Roca France), myślę, że Roca France starała się zminimalizować wartość dowodową oświadczeń spółki Ideal Standard celem zwiększenia wartości dodanej swych oświadczeń.

78. Za taką wykładnią w niniejszej sprawie opowiadam się nie tylko ja i Komisja. Odpowiada ona również wnioskom Sądu przedstawionym w wyroku Roca, wydanym w postepowaniu, w którym Sąd zbadał zresztą jako taką odpowiedź spółki Roca France na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, ponieważ dokument ten niewątpliwie został włączony do akt tej sprawy (co nie miało miejsca w niniejszej sprawie) i oświadczenia tego przedsiębiorstwa złożone w ramach współpracy.

79. Taka wykładnia narzuca się tym bardziej, że należy przydać większą wagę wyrokowi wydanemu w sprawie, w której rozpatrywane dokumenty, należące do akt sprawy, zostały zbadane, niż wyrokowi wydanemu w sprawie, w której dokumenty te albo nie zostały zbadane przez Sąd, albo nawet nie stanowiły części akt.

80. Tymczasem bardziej szczegółowa analiza wyroku Roca ukazuje, że Sąd uznał w nim, że dowody dostarczone przez spółkę Ideal Standard były niewystarczające do wykazania istnienia naruszenia, podczas gdy Roca France w swoich oświadczeniach złożonych w ramach współpracy wniosła „istotną wartość dodaną" (pkt 197–202). W dalszych punktach wyroku (pkt 203 i nast.) Sąd zbadał kwestię tego, czy istnieje sprzeczność pomiędzy oświadczeniem spółki Roca France w ramach współpracy a jej odpowiedzią na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów i orzekł w pkt 210, że „informacje wskazane w motywie 586 [spornej] decyzji, które zostały rozwinięte przez Komisję w jej pismach, nie pozwalają uznać, że skarżąca zdyskredytowała dostarczone przez nią samą informacje. Z jednej strony bowiem zarówno ze [spornej] decyzji, jak i z pism Komisji wynika, że skarżąca potwierdziła wymianę informacji na temat cen minimalnych dotyczących artykułów ceramicznych niższej klasy w ramach AFICS, w szczególności w 2004 r., co nie zostało zakwestionowane. Z drugiej strony prawdą jest, że skarżąca podała w wątpliwość wartość dowodową oświadczenia spółki Ideal Standard dotyczącego spotkania AFICS w dniu 25 lutego 2004 r. i dokumentu, który spółka ta przedstawiła na poparcie swojego twierdzenia. Niemniej jednak należy stwierdzić, że w ten sposób skarżąca jedynie przedstawiła Komisji argumenty zmierzające do wykazania, że dowody przedstawione przez spółkę Ideal Standard

35 — Wyrok Aalborg Portland i in./Komisja, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P, EU:C:2004:6, pkt 64. Zobacz także wyroki: Bertelsmann i Sony Corporation of America/Impala, C-413/06 P, EU:C:2008:392, pkt 61; Solvay/Komisja, C-109/10 P, EU:C:2011:686, pkt 51 i nast.

36 — Wyrok Aalborg Portland i in./Komisja, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P, EU:C:2004:6, pkt 66.

nie były wystarczające do wykazania istnienia naruszenia dotyczącego artykułów ceramicznych popełnionego we Francji w 2004 r., w celu wykazania, że informacje, które przekazała sama w ramach wniosku zmierzającego do skorzystania z obniżki grzywny, były Komisji niezbędne w celu udowodnienia tego naruszenia i, co za tym idzie, wnosiły istotną wartość dodaną".

81. W konsekwencji, wnioski dotyczące oświadczeń spółki Roca France przedstawione w wyroku Keramag i w wyroku Roca stoją wobec siebie w oczywistej sprzeczności.

82. Sąd naruszył zatem prawo poprzez to, że stwierdził nieważność części spornej decyzji, opierając się na dokumencie, który nie został włączony do akt i z którego zresztą wyciągnął inne wnioski w równoległej sprawie, w której znalazł się on w aktach i był przedmiotem szczegółowej debaty.

83. Pozostaje zbadać, czy Sąd niesłusznie orzekł w pkt 120 wyroku Keramag, że „[n]ależy zatem stwierdzić, że aby udowodnić, iż podczas tego spotkania została wprowadzona w życie koordynacja cen minimalnych, Komisja nie mogła oprzeć się na oświadczeniach spółki Roca [France] w ramach jej wniosku na podstawie […] komunikatu [w sprawie łagodzenia sankcji], w braku potwierdzających je dowodów".

84. Przede wszystkim, przyznaję, że pomimo użycia słowa „zatem" nie widzę związku pomiędzy odniesieniem do motywu 586 spornej decyzji i niemożliwością oparcia się przez Komisję na oświadczeniach spółki Roca France załączonych do wniosku o złagodzenie sankcji.

85. Następnie w pkt 197 wyroku Roca Sąd orzekł, że „*bez informacji dostarczonych przez [spółkę Roca France] Komisja nie byłaby w stanie dowieść*, na podstawie li tylko dowodów przedstawionych przez spółkę Ideal Standard w ramach jej wniosku zmierzającego do skorzystania z obniżki grzywny, naruszenia dotyczącego artykułów ceramicznych popełnionego we Francji w roku 2004" (wyróżnienie moje).

86. Co więcej, w wyrokach Duravit (pkt 324) i Villeroy & Boch Austria (pkt 289 i 290) Sąd wyraźnie odniósł się do oświadczenia spółki Roca France złożonego w ramach współpracy jako do składnika zbioru dowodów *pozwalających mu dojść do wniosku, że naruszenie dotyczące artykułów ceramicznych we Francji zostało wykazane*. W obu tych wyrokach Sąd uważa, że spółki Ideal Standard i Roca potwierdzają wzajemnie swoje oświadczenia [37].

87. Koncepcja potwierdzenia nie musi bowiem dotyczyć sytuacji, w której ten sam dowód występuje dwa lub trzy razy. Chodzi raczej o dwa lub trzy różne „elementy układanki", które do siebie pasują, a zatem pozwalają uzyskać pełny obraz sytuacji.

88. Nie jest więc zaskakujące, że w wyrokach Villeroy & Duravit i Roca Boch Austria Sąd ustalił, iż oświadczenie w ramach współpracy może być potwierdzone przez inne tego rodzaju oświadczenie. Tymczasem w wyroku Keramag Sąd nawet nie zbadał ani wartość dowodowej oświadczenia spółki Roca France, ani w jakim stopniu potwierdzało ono oświadczenie spółki Ideal Standard, odsyłając po prostu do jednego zdania w streszczeniu odpowiedzi spółki Roca France na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów (podczas gdy dokument ten nie stanowił nawet część akt sprawy).

89. Wywodzę z powyższego dwa wnioski.

37 — Przynajmniej w odniesieniu do produktów „niższej klasy", zważywszy, iż to do tych produktów odnoszą się wnioski Komisji. Zobacz ostatnie zdanie motywu 590 spornej decyzji.

90. Po pierwsze, myślę (tak jak Komisja), że wyrok Sądu jest obarczony brakiem uzasadnienia, po pierwsze, ponieważ Sąd nie zbadał wartości dowodowej oświadczenia spółki Roca France, a jest to tym ważniejsze, że stanowi ono dowód o decydującym znaczeniu w wyrokach Villeroy & Boch Austria, Duravit i Roca, a po drugie dlatego, że zastąpił zbadanie go wyrwanym z kontekstu odesłaniem do streszczenia (zawartego w spornej decyzji) odpowiedzi spółki Roca France na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów (inaczej zresztą interpretowane w wyroku Roca).

91. Moim zdaniem Sąd nie mógł bez uzasadnienia oprzeć się na orzecznictwie zezwalającym nie badać wartości dowodów pozbawionych znaczenia [38], dlatego, że w trzech równoległych wyrokach Sąd uznał, iż dowód ten jak najbardziej miał znaczenie.

92. Po drugie, zgadzam się z Komisją, że zawarte w pkt 120 wyroku Keramag twierdzenie Sądu, zgodnie z którym oświadczenie w ramach współpracy nie może potwierdzić innego oświadczenia tego rodzaju, również narusza prawo, ponieważ w trzech sprawach równoległych Sąd słusznie uznał, iż jedno oświadczenie w ramach współpracy mogło zostać potwierdzone przez inne, i doszedł do wniosku, że oświadczenia spółek Ideal Standard i Roca France wzajemnie się potwierdzały (przynajmniej w odniesieniu do produktów „niższej klasy").

– Drugi argument: wzajemnie sprzeczne uzasadnienia w wyrokach, z jednej strony, Keramag, a z drugiej strony, Villeroy & Boch Austria, Duravit i Roca Przypomnienie orzecznictwa

93. Prawdą jest, że zgodnie z orzecznictwem [39] „spoczywający na Sądzie obowiązek uzasadniania swoich wyroków nie może, *co do zasady*, obejmować obowiązku uzasadnienia rozstrzygnięcia przyjętego w sprawie w odniesieniu do rozstrzygnięcia przyjętego w innej sprawie, nawet jeśli dotyczy ona tej samej decyzji. W tym względzie Trybunał orzekł już, że jeśli adresat decyzji postanawia wnieść skargę o stwierdzenie jej nieważności, sąd Unii rozpatruje jedynie te elementy decyzji, które dotyczą tego adresata. Natomiast elementy decyzji dotyczące innych adresatów nie są objęte przedmiotem sporu rozstrzyganego przez sąd Unii" (wyróżnienie moje).

94. Zostało również wskazane w orzecznictwie [40], że „kontrola dokonywana przez Trybunał w celu oceny zarzutu opartego na przeinaczeniu dowodu ogranicza się do zbadania, czy Sąd, opierając się na tym dowodzie przy stwierdzeniu uczestnictwa w kartelu, *w oczywisty sposób* nie przekroczył granic rozsądnej oceny tego dowodu. Do Trybunału należy zatem nie niezależna ocena tego, czy Komisja wykazała w sposób wymagany prawem takie uczestnictwo i w ten sposób wywiązała się z ciążącego na niej obowiązku dowiedzenia istnienia naruszenia zasad prawa konkurencji, lecz stwierdzenie, czy uznając, iż tak właśnie było, Sąd dokonał interpretacji tego dowodu *oczywiście* sprzecznej z jego treścią" (wyróżnienie moje).

Analiza

95. Jestem zdania, że Sąd „w sposób oczywisty przekroczył granice rozsądnej oceny" dowodu, traktując go w sposób radykalnie odmienny w równoległych sprawach dotyczących tego samego naruszenia i tej samej decyzji.

96. Ponadto pragnę zauważyć, że zdaniem Trybunału „co do zasady" tylko „spoczywający na Sądzie obowiązek uzasadniania swoich wyroków nie może […] obejmować obowiązku uzasadnienia rozstrzygnięcia przyjętego w sprawie w odniesieniu do rozstrzygnięcia przyjętego w innej sprawie, nawet jeśli dotyczy ona tej samej decyzji", co zakłada możliwość istnienia sytuacji nadzwyczajnych,

38 — Wyrok Dorsch Consult/Rada i Komisja, C-237/98 P, EU:C:2000:321, pkt 50, 51.

39 — Wyrok Team Relocations i in./Komisja, C-444/11 P, EU:C:2013:464, pkt 66 i przytoczone tam orzecznictwo.

40 — Wyrok Siemens i in./Komisja, C-239/11 P, C-489/11 P i C-498/11 P, EU:C:2013:866, pkt 44 i przytoczone tam orzecznictwo.

w których orzecznictwo dotyczące uzasadnienia wewnętrznie sprzecznego, mające ogólnie zastosowanie w odniesieniu do uzasadnienia przedstawionego w *jednym i tym samym wyroku*, powinno być stosowane także w odniesieniu do sprzecznego uzasadnienia przedstawionego w wyrokach równoległych. Uważam, że taka sytuacja ma miejsce w niniejszej sprawie.

97. Odwołania omawiane w niniejszej opinii dotyczą bowiem sytuacji dość niezwykłej. Komisja stwierdziła naruszenie o charakterze jednolitym, ciągłym i złożonym [41] obejmujące kilka państw członkowskich i trzy rodzaje produktów (kabiny prysznicowe, artykuły ceramiczne i armaturę sanitarną). Tymczasem w czterech wyrokach, w odniesieniu do tych samych motywów spornej decyzji i dokładnie tych samych faktów i tego samego zbioru dowodów, Sąd doszedł do dwóch diametralnie rozbieżnych wniosków. W trzech wyrokach (wyroki Villeroy & Boch Austria, Duravit i Roca) naruszenie AFICS było, zdaniem Sądu, dowiedzione, podczas gdy w wyroku Keramag Sąd doszedł do przeciwnego wniosku i to na podstawie tego samego dowodu, dopuszczonego w trzech pierwszych wyrokach i odrzuconego w czwartym, i nie uzasadnił tej różnicy.

98. Doprowadziło mnie to do wniosku, że dokonana w wyroku Keramag wykładnia treści odpowiedzi spółki Roca France i przedstawione w tym wyroku odesłanie do udzielonej przez tę spółkę odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów przeinaczają dowody przedstawione w aktach.

99. To naruszenie prawa łączy się z innymi naruszeniami prawa, które miały decydujący wpływ na rozstrzygnięcie sprawy (Sąd nie uzasadnił braku rozpoznania wniosku o złagodzenie sankcji spółki Roca France, stwierdził nieważność spornej decyzji na podstawie dokumentu, który nie znajdował się w aktach sprawy, i orzekł, że jedno oświadczenie w ramach współpracy nie może potwierdzić innego oświadczenia tego rodzaju).

100. W konsekwencji należy uwzględnić drugą część zarzutu pierwszego podniesionego przez Komisję.

b) Część trzecia zarzutu pierwszego (Sąd błędnie uznał, że tabela, przedstawiona przez spółkę Ideal Standard w załączniku do jej wniosku o złagodzenie sankcji, sama w sobie stanowi dowód na istnienie kontaktów antykonkurencyjnych, bez zbadania wyjaśnień dotyczących tej tabeli)

101. Komisja podnosi, że Sąd naruszył utrwalone orzecznictw, interpretując wymóg potwierdzenia dowodów w zbyt restrykcyjny sposób w odniesieniu do wspomnianej tabeli dotyczącej spotkania AFICS w dniu 25 lutego 2004 r.

102. Natomiast Keramag i in. uważają, że Sąd zbadał tabelę w prawidłowy sposób oraz że Komisja nie przedstawiła wyjaśnień pozwalających na wyciągnięcie wniosku, iż przedmiotem spotkania AFICS w dniu 25 lutego 2004 r. były rozmowy antykonkurencyjne.

103. Pragnę zauważyć przede wszystkim, że Sąd odmawia tej tabeli charakteru dowodu z dokumentu potwierdzającego ustalanie cen w ramach rzeczonego spotkania AFICS w dnia 25 lutego 2004 r., opisanego przez spółkę Ideal Standard w oświadczeniach towarzyszących jej wnioskowi o złagodzenie sankcji (zob. pkt 119 wyroku Keramag), ponieważ tabela ta „nie jest datowana", „nie zawiera żadnej informacji łączącej ją ze spotkaniem AFICS w dnia 25 lutego 2004 r. lub z rozmowami antykonkurencyjnymi" i „nie podaje nazw konkurentów ani cen minimalnych lub maksymalnych, które konkurenci ci powinni stosować".

41 — Zobacz w tym względzie D. Riley, „Revisiting the Single and Continuous Infringement of Article 101: The Significance of Anic in a New Era of Cartel Detection and Analysis", *World Competition Law and Economics Review*, Kluwer, 2014, vol. 37, n 3, s. 293–318.

104. W wyroku Salzgitter Mannesmann/Komisja, C-411/04 P, EU:C:2007:54, pkt 47, Trybunał potwierdził podejście przyjęte przez Sąd w wyroku, który był przedmiotem odwołania, a mianowicie „że sam dowód pochodzący z anonimowego źródła, jakim jest dokument »klucz podziału«, nie może samodzielnie wykazać istnienia naruszenia wspólnotowego prawa konkurencji" i że „należy stwierdzić, że dokumenty te wzajemnie wzmacniają swą moc dowodową".

105. Dowodami potwierdzającymi mogą bowiem być dowody, które, choć nie wykazują same w sobie istnienia naruszenia, to mogą służyć poparciu innych dowodów, takich jak wniosek o złagodzenie sankcji.

106. W tym samym wyroku Salzgitter Mannesmann/Komisja, C-411/04 P, EU:C:2007:54, pkt 44–50, Trybunał orzekł, że nawet anonimowość źródła dokumentu nie wystarcza do pozbawienia go wszelkiej wartości dowodowej, jeśli jego pochodzenie, prawdopodobna data jego sporządzenia oraz treść mogą być określone z wystarczającą pewnością [42]. Ponadto, nawet w braku podpisu na dokumencie, powinny zostać uwzględnione wyjaśnienia przedstawione przez przedsiębiorstwo, którego współpracownik sporządził ów dokument [43].

107. W niniejszej sprawie Sąd nie wziął pod uwagę udzielonych przez spółkę Ideal Standard wyjaśnień na temat okoliczności sporządzania tej tabeli, jej autora, jej daty, itd., podczas gdy tabela ta została sporządzona przez świadka zdarzeń i w ścisłym związku z nimi – jest to cały szereg czynników, które co do zasady zwiększają jej wiarygodność [44].

108. W związku z tym uważam (tak jak Komisja), że Sąd, stawiając nieracjonalne i zbyt rygorystyczne wymogi rozpatrywanym odrębnie dowodom, a w każdym razie ich całościowej analizie, pozbawił jakiegokolwiek znaczenia istniejące orzecznictwo w zakresie możliwości wzajemnego potwierdzenia się tych dowodów.

109. Jestem zatem zdania, że wymagając, aby owa tabela dowodziła sama w sobie istnienia naruszenia, bez uwzględnienia innych dowodów i dodatkowych wyjaśnień (zawartych we wniosku o złagodzenie sankcji spółki Ideal Standard), Sąd naruszył ciążący na nim obowiązek uzasadnienia.

110. Wniosek ten potwierdza fakt, że ocena tego samego dowodu w równoległej sprawie Duravit doprowadziła do zupełnie innego wniosku, mianowicie uznania mocy dowodowej tejże tabeli. Zatem, gdyby Sąd zbadał wskazane wyjaśnienia – tak jak słusznie uczynił to w wyroku Duravit – niniejsza sprawa zostałaby rozstrzygnięta w sposób odmienny.

111. Wynika stąd, że trzecią część pierwszego zarzutu Komisji należy uwzględnić.

c) Część piąta (Sąd nie dokonał oceny całościowej)

112. *Komisja* podnosi, że Sąd, przez to, że nie dokonał badania szeregu dowodów (w szczególności tabel miesięcznych zawierających poufne dane dotyczące sprzedaży lub oświadczenia pana Laligné) i zastosował zbyt surowe wymogi dowodowe w odniesieniu do dowodów, które rzeczywiście zbadał, nie przeprowadził ich całościowej oceny, czego wymaga orzecznictwo.

42 — Wyrok Shell/Komisja, T-11/89, EU:T:1992:33, pkt 86. Zobacz także wyroki: Cimenteries CBR i in./Komisja, T-25/95, T-26/95, od T-30/95 do T-32/95, od T-34/95 do T-39/95, od T-42/95 do T-46/95, T-48/95, od T-50/95 do T-65/95, od T-68/95 do T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 i T-104/95, EU:T:2000:77, pkt 901; Groupe Danone/Komisja, T-38/02, EU:T:2005:367, pkt 288; FNCBV i in./Komisja, T-217/03 i T-245/03, EU:T:2006:391, pkt 124; odwołanie oddalone: wyroki Coop de France bétail et viande i in./Komisja, C-101/07 P i C-110/07 P, EU:C:2008:741, a także Total Raffinage Marketing/Komisja, T-566/08, EU:T:2013:423, pkt 81 (zob. przypis 14 niniejszej opinii).

43 — Zobacz na przykład wyrok Lafarge/Komisja, T-54/03, EU:T:2008:255, pkt 369, 373, w którym Lafarge kwestionuje wartość dowodową notatki anonimowej i bez adresata. Sąd wziął pod uwagę wyjaśnienia udzielone przez Gyproc na temat autora notatki i okoliczności jej sporządzenia.

44 — Zobacz w szczególności wyroki: Ensidesa/Komisja, C-198/99 P, EU:C:2003:530, pkt 312; Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied/Komisja, T-5/00 i T-6/00, EU:T:2003:342, pkt 181, i JFE Engineering i in./Komisja, T-67/00, T-68/00, T-71/00 i T-78/00, EU:T:2004:221, pkt 207).

113. *Keramag i in.* zauważają, iż powołały się na oświadczenie pana Laligné, aby wykazać brak spójności wniosków o złagodzenie sankcji spółki Ideal Standard i że owo oświadczenie było w każdym razie pozbawione znaczenia dla spornej decyzji. Twierdzą one, że brak zbadania niektórych dowodów, w szczególności tych, które są pozbawione znaczenia, nie oznacza, że Sąd nie dokonał całościowego badania.

114. Moim zdaniem Sąd faktycznie nie zbadał, czy zachowanie antykonkurencyjne mogło zostać wywnioskowane z szeregu zbiegów okoliczności i poszlak, które rozpatrywane łącznie mogą stanowić dowód naruszenia [45].

115. Pomijając badanie kilku istotnych dla sprawy dowodów i wymagając, w pkt 119 wyroku Keramag, aby tabela dotycząca spotkania antykonkurencyjnego, przywoływana jako element potwierdzający dowód, była datowana i zawierała nazwy konkurentów, a także informacje na temat ceny minimalnej i maksymalnej, Sąd postawił bowiem wymaganie, aby taka tabela stanowiła sama w sobie dowód wystarczający do wykazania istnienia naruszenia.

116. Tymczasem Trybunał bardzo wyraźnie wskazał, że różne dowody istnienia kartelu są zazwyczaj fragmentaryczne i rozproszone.

117. Trybunał przypomniał, że „aby wykazać istnienie naruszenia art. 81 ust. 1 WE, Komisja powinna przedstawić poważne, dokładne i spójne dowody […]. Jednakże nie każdy z dostarczonych przez nią dowodów musi koniecznie odpowiadać tym kryteriom w odniesieniu do każdego z elementów naruszenia. Wystarczy, by oceniany całościowo zbiór poszlak przywołanych przez wspomnianą instytucję odpowiadał temu wymogowi […]. Dlatego też zakładając nawet, że żaden z różnych elementów omawianego naruszenia, rozważany osobno, nie stanowi porozumienia lub uzgodnionej praktyki zakazanych przez art. 81 ust. 1 WE […], taki wniosek nie stoi na przeszkodzie temu, aby rzeczone elementy, rozważane łącznie, stanowiły takie porozumienie lub taką praktykę […]. [S]koro zakaz udziału w praktykach i porozumieniach antykonkurencyjnych oraz sankcje, które grożą podmiotom naruszającym prawo, są powszechnie znane, jest normalne, że działania, które te praktyki i porozumienia obejmują, mają miejsce poza prawem, że spotkania odbywają się potajemnie, najczęściej w państwie trzecim, a dokumentacja z tym związana jest ograniczona do minimum. Nawet w przypadku wykrycia przez Komisję dowodów wyraźnie wskazujących na bezprawne kontakty pomiędzy przedsiębiorcami, jak na przykład protokołów ze spotkania, dowody te są zazwyczaj fragmentaryczne i rozproszone, a więc często zachodzi konieczność odtworzenia niektórych szczegółów w drodze dedukcji. W większości przypadków istnienie praktyki lub porozumienia antykonkurencyjnego musi być wywnioskowane na podstawie szeregu zbieżnych okoliczności oraz przesłanek, które rozpatrywane łącznie mogą stanowić, w braku innego możliwego wytłumaczenia, dowód naruszenia reguł konkurencji” [46].

118. Wpływ tego błędu na wynik sprawy znajduje potwierdzenie w fakcie, że w trzech równoległych sprawach Sąd orzekł w odmienny sposób.

119. Nie dokonując analizy, czy dowody, badane w sposób całościowy, mogą wzajemnie wzmacniać swoją wartość dowodową [47], Sąd naruszył ciążący na nim obowiązek uzasadnienia.

120. Wynika z tego, że z tych samych względów co te, które uzasadniały uwzględnienie trzeciej części, piąta część zarzutu pierwszego również powinna zostać uwzględniona.

45 — Wyrok Aalborg Portland i in./Komisja, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P, EU:C:2004:6, pkt 55–57.

46 — Wyrok Knauf Gips/Komisja, C-407/08 P, EU:C:2010:389, pkt 47–49.

47 — Wyrok Salzgitter Mannesmann/Komisja, C-411/04 P, EU:C:2007:54, pkt 47.

121. Proponuję zatem, aby Trybunał uchylił wyrok Keramag [48].

d) Skutki uchylenia wyroku Keramag przez Trybunał

122. Powyższe rozważania wykazały, że zbiór dowodów wykorzystanych w wyroku Keramag był stosunkowo ograniczony, ale ponieważ Trybunał dysponuje szeregiem innych wyroków Sądu, w których zbadano owe dowody szczegółowo, myślę, że zasada ekonomiki postępowania wymaga, aby Trybunał sam orzekł w przedmiocie skargi o stwierdzenie nieważności wniesionej przez Keramag i in. w pierwszej instancji.

123. Spółki te twierdziły zasadniczo, że wniosek Komisji, opisany w motywach 556 i 590 spornej decyzji, zgodnie z którym Allia i PCT skoordynowały swoje ceny minimalne w odniesieniu do produktów niższej klasy podczas spotkania zorganizowanego w dniu 25 lutego 2004 r. w ramach AFICS, opiera się na dowodach, które są albo niedopuszczalne, albo niewiarygodne, niepotwierdzone i niewystarczające.

124. Tymczasem, jak już wskazałem powyżej, w przeciwieństwie do wyroku Keramag, w którym Sąd dopuścił się szeregu naruszeń prawa przy analizowaniu zdarzeń, które miały miejsce w ramach AFICS, Sąd słusznie orzekł w wyroku Villeroy & Boch Austria (pkt 286), że „[w] motywie 556 wskazanej decyzji Komisja wskazała, że posiada dowody pozwalające wykazać udział członków AFICS w rozmowach na temat koordynacji cen dopiero od spotkania organizacji AFICS w dniu 25 lutego 2004 r. W motywie 572 […] [spornej] decyzji Komisja wskazała, że według spółki Ideal Standard uczestnicy tego spotkania uzgodnili, że ich ceny minimalne były zbyt niskie i że należy je podnieść, w szczególności poprzez podwyższenie o 3% cen katalogowych. W motywie 573 [spornej] decyzji Komisja wyjaśniła, że informacje te zostały potwierdzone przez spółkę Roca [France]. W motywie 574 tej decyzji Komisja stwierdziła, że po tym spotkaniu uczestnicy wymienili między sobą informacje poufne w zakresie cen i wielkości sprzedaży”.

125. Po pierwsze, w pkt 287 wskazanego wyroku Sąd orzekł, że „jeśli chodzi o argument spółek Villeroy & Boch i Villeroy & Boch France, zgodnie z którym Komisja nie przedstawiła żadnego dowodu świadczącego o udziale spółki Villeroy & Boch France w trzech spotkaniach AFICS, które odbyły się w 2004 r. (zob. załącznik 11 do [spornej] decyzji), zarzut ten należy oddalić jako bezzasadny. Jak wynika bowiem z motywów 572 i 573 [spornej] decyzji, w celu wykazania uczestnictwa spółki Villeroy & Boch France w tych spotkaniach Komisja oparła się na oświadczeniach złożonych przez spółki Ideal Standard i Roca [France]”.

126. Po drugie, zgodnie z pkt 288 tego wyroku, „należy oddalić jako bezzasadne argumenty spółek Villeroy & Boch i Villeroy & Boch France, zgodnie z którymi Komisja nie przeprowadziła w wymagany prawem sposób dowodu bezprawnych dyskusji podczas spotkania organizacji AFICS w dniu 25 lutego 2004 r., ponieważ Komisja oparła się na niejasnych i wewnętrznie sprzecznych oświadczeniach ustnych złożonych a posteriori, co Komisja ponadto przyznała w [spornej] decyzji”.

48 — Chciałbym zwrócić uwagę Trybunału na fakt, że w swoim odwołaniu Komisja nie podważa rozstrzygnięć wyroku Keramag, które spowodowały niewielkie zmniejszenie udziału spółki Pozzi Ginori w naruszeniu na rynku włoskim (pkt 245 wyroku Keramag), przy czym rozstrzygnięcia te zresztą nie mają żadnego wpływu na kwotę grzywny (pkt 337 i 338 wskazanego wyroku).

127. Następnie w pkt 289 tego wyroku Sąd przypomniał, że „[c]hociaż z orzecznictwa wynika bowiem, że oświadczenie beneficjenta obniżki grzywien w całości lub w części, które zostało zakwestionowane przez stronę, musi być potwierdzone [49], nic nie stoi na przeszkodzie temu, aby takie potwierdzenie wynikało z zeznań innego przedsiębiorstwa, które uczestniczyło w kartelu, nawet jeśli przedsiębiorstwo to również skorzystało z obniżki grzywien. Potwierdzenie to także poświadcza treść dyskusji na temat cen minimalnych, ponieważ rozmowy te znalazły odzwierciedlenie w sprawozdaniu ze spotkania AFICS w dniu 25 lutego 2004 r.”.

128. Ponadto w pkt 290 tego wyroku, po przeprowadzeniu analizy oświadczenia spółki Roca [France] i oświadczenia spółki Ideal Standard (stwierdzając, że pierwsze z nich jest bardziej niejasne i zawiera więcej niuansów, niż drugie), Sąd stwierdza, iż „[t]o jednak nie podważa stwierdzenia, że zeznanie spółki Roca [France] potwierdza zasadniczo okres, miejsce, uczestników oraz przedmiot bezprawnych dyskusji, jak wskazuje na to punkt porządku obrad. W tych okolicznościach należy stwierdzić, że oświadczenie spółki Ideal Standard, które jest potwierdzone przez oświadczenie spółki Roca [France], wykazuje w sposób wymagany prawem treść bezprawnych dyskusji”.

129. W pkt 293 tego wyroku Sąd dodał, że „nawet jeśli Komisja nie opiera się na [oświadczeniu złożonym przez Duravit w ramach wniosku o obniżenie grzywny na podstawie komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy] w [spornej] decyzji, nie zmienia to faktu, że, wbrew temu, co utrzymują Villeroy & Boch i Villeroy & Boch France, spółka Duravit także potwierdziła oświadczenie spółki Ideal Standard co do treści bezprawnych dyskusji, które »prawdopodobnie« odbyły się w dniu 25 lutego 2004 r.”.

130. Wreszcie w pkt 295 Sąd potwierdza, że „oświadczenia spółek Ideal Standard i Roca [France] są wystarczające do stwierdzenia istnienia naruszenia art. 101 ust. 1 TFUE […] wynikającego z udziału w spotkaniu AFICS z dnia 25 lutego 2004 r.”.

131. Dlatego też do celów niniejszego odwołania powyższe rozważania stosuje się mutatis mutandis w przypadku spółek Keramag i in. i są one wystarczające do tego, aby oddalić – jak to uczynił Sąd w wyrokach Villeroy & Boch Austria i Duravit – skargę o stwierdzenie nieważności wniesioną przez Keramag i in. w odniesieniu do zdarzeń, które miały miejsce w ramach AFICS.

2. W przedmiocie odwołania wzajemnego (zarzut drugi)

132. Drugi zarzut odwołania wzajemnego dotyczy zasadniczo dwóch powiązanych elementów: po pierwsze, zarzucanego przeinaczenia okoliczności faktycznych i, po drugie, podnoszonej sprzeczności z wyrokiem Wabco Europe i in./Komisja (T-380/10, EU:T:2013:449, (znanym także pod nazwą „wyrok Ideal Standard”, a później „wyrok Wabco”).

a) Przeinaczenie okoliczności faktycznych?

133. Keramag i in. twierdzą posiłkowo, że stwierdzenie, dokonane w pkt 289 wyroku Keramag, zgodnie z którym pismo w sprawie przedstawienia zarzutów zawierało wystarczająco dużo informacji, aby umożliwić spółce Keramag i in. „dokładne zapoznanie się z zachowaniem zarzucanym Pozzi Ginori”, stanowi w sposób oczywisty przeinaczenie treści pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, które może prowadzić do odwołania.

134. Podnoszą one, że ponieważ w pkt 277 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów po prostu wskazano, że spółka Pozzi była obecna na niektórych spotkaniach, w trakcie których nastąpiły „działania antykonkurencyjne”, lecz nie opisano w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów *charakteru* tych działań, Sąd nie mógł uznać go za wystarczająco precyzyjny. Stwierdzenie dokonane

49 — Wyrok JFE Engineering i in./Komisja, T-67/00, T-68/00, T-71/00 i T-78/00, EU:T:2004:221, pkt 219.

w pkt 289 wyroku Keramag („w pkt 277 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów Komisja poinformowała skarżące o charakterze działań [podczas spotkań grupy Michelangelo], wskazanych przez Komisję, ich częstotliwości, dokładnej dacie ich zajścia oraz dowodach, którymi Komisja dysponowała" w taki sposób, że pismo w sprawie przedstawienia zarzutów pozwalało spółce Keramag i in. na „zapoznanie się, w sposób dokładny, z zachowaniem zarzucanym spółce Pozzi Ginori") pozostaje w sprzeczności ze stwierdzeniem dotyczącym należytego charakteru tego samego fragmentu pisma w sprawie przedstawienia zarzutów w wyroku Wabco, co stanowi samo w sobie wskazanie przeinaczenia okoliczności faktycznych.

135. Pragnę zauważyć (jak uczyniła to Komisja), że spółka Keramag i in. nie wskazały żadnego dowodu, który miał zostać przeinaczony, i przyznają, że w pkt 288 wyroku Keramag Sąd prawidłowo przedstawił treść pkt 277 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów. W konsekwencji wnoszą one po prostu, aby Trybunał ponownie zbadał tę kwestię.

136. W każdym razie, nawet jeśli Keramag i in. starają się znaleźć poparcie dla swej argumentacji w wyroku Archer Daniels Midland/Komisja, C-511/06 P, EU:C:2009:433, twierdząc, że Sąd nie zastosował kryterium prawnego, opracowanego w tym wyroku, w celu dokonania oceny zdolności spółki Keramag i in. do skutecznej obrony, argument ten nie może zostać uwzględniony. Działania antykonkurencyjne zostały bowiem opisane w pkt 256 i 393–400 tego pisma, a Keramag i in., odpowiadając na to pismo, wykazały, że doskonale zrozumiały „charakter" zarzucanych działań antykonkurencyjnych. Podnoszony niewystarczający charakter pisma w sprawie przedstawienia zarzutów nie mógł zatem mieć najmniejszego wpływu na to postępowanie.

b) Sprzeczność pomiędzy wyrokami Keramag oraz Wabco?

137. Keramag i in. twierdzą, że Sąd wywnioskował, że pismo w sprawie przedstawienia zarzutów ma wystarczający charakter w odniesieniu do naruszenia w sektorze ceramiki łazienkowej we Włoszech, opierając się na uzasadnieniu, które zawiera sprzeczności, oraz że nie uzasadnił odpowiednio wyroku w tym względzie. Podnoszą one, że ocena pisma w sprawie przedstawienia zarzutów w odniesieniu do spotkań grupy Michelangelo, w sprawie równoległej Wabco jest sprzeczna z oceną dokonaną w niniejszej sprawie. Zdaniem spółki Keramag i in. pismo w sprawie przedstawienia zarzutów powinno mieć identyczną wagę w stosunku do wszystkich adresatów.

138. W każdym razie wniosek Sądu dotknięty jest niewystarczająco uzasadniony, ponieważ niemożliwe jest sprawdzenie powodów, dla których ocena poziomu szczegółowości tego samego pisma w sprawie przedstawienia zarzutów jest odmienna, z jednej strony, w sprawie Keramag i, z drugiej strony, w sprawie Wabco.

139. Keramag i in. uważają, że taka różnica w zakresie pisma w sprawie przedstawienia zarzutów naruszyła ich prawo do obrony, ponieważ wybór ich strategii obrony prawdopodobnie byłby inny, gdyby spółki te zostały poinformowane w sposób prawidłowy o zarzutach, które na nich ciążą. Twierdzą one, że okoliczność, iż pismo w sprawie przedstawienia zarzutów nie przedstawia zarzutów postawionych spółkom Sanitec Europa Oy i Pozzi Ginori, miała wpływ na ich obronę i na sporną decyzję. Wynika z tego – według spółki Keramag i in. – że decyzja ta powinna zostać uchylona w całości lub w części w zakresie, w jakim Komisja stwierdziła, że spółki Sanitec Europe i Pozzi Ginori są winne naruszenia w sektorze ceramiki łazienkowej we Włoszech, a grzywna powinna zostać w konsekwencji uchylona lub zredukowana. Dodają, że sporna decyzja miałaby odmienną treść, gdyby ich prawo do obrony nie zostało naruszone, i wyjaśniają, że samo to naruszenie wymaga w każdym razie stwierdzenia nieważności spornej decyzji niezależnie nawet od tej okoliczności.

140. Jak już zauważyłem, omawiając odwołanie Komisji (pkt 93 i 96 niniejszej opinii), zgodnie z orzecznictwem [50] „spoczywający na Sądzie obowiązek uzasadniania swoich wyroków nie może, *co do zasady*, obejmować obowiązku uzasadnienia rozstrzygnięcia przyjętego w sprawie w odniesieniu do rozstrzygnięcia przyjętego w innej sprawie, nawet jeśli dotyczy ona tej samej decyzji" (wyróżnienie moje). Wyjaśniłem, że wykorzystanie przez Trybunał sformułowania „co do zasady" stanowi podstawę do stwierdzenia, że orzecznictwo dotyczące uzasadnienia wewnętrznie sprzecznego, mające ogólnie zastosowanie w odniesieniu do uzasadnienia przedstawionego w jednym i tym samym wyroku, może – *w wyjątkowych okolicznościach* – znaleźć zastosowanie w odniesieniu do uzasadnienia przedstawionego w dwóch lub w kilku wyrokach wydanych w sprawach równoległych, dotyczących tego samego naruszenia i tej samej decyzji.

141. Tymczasem, w przeciwieństwie do odwołania Komisji, jestem zdania, że takich nadzwyczajnych okoliczności nie ma w przypadku odwołania wzajemnego.

142. Bez względu na fakt, że argumentowi spółki Keramag i in. dotyczącemu wyroku Wabco brakuje precyzji, ponieważ nie precyzuje on fragmentu wyroku Wabco, na którym ich argument się opiera, wystarczy stwierdzić, że między wnioskami Sądu w obu sprawach nie ma niespójności. Kontekst, w jakim Sąd zbadał wystarczający charakter pkt 277 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, i poruszane kwestie były bowiem zasadniczo różne w obu sprawach. Po pierwsze, jak podniosła Komisja, w sprawie Wabco chodziło o możliwość interpretowania milczenia jako równoważnego z przyznaniem się do działań antykonkurencyjnych, a nie o wystarczający lub nie charakter pisma w sprawie przedstawienia zarzutów pod kątem umożliwienia spółce Keramag i in. wykonywania ich prawa do obrony. Po drugie, w przeciwieństwie do spółki Wabco, Pozzi Ginori nie zachowała milczenia w odniesieniu do twierdzeń dotyczących spotkań grupy Michelangelo we Włoszech.

143. W każdym razie pragnę zauważyć, że Keramag i in. nie wskazały żadnego innego dowodu, na który mogłyby się powołać, gdyby „charakter działań antykonkurencyjnych", mających miejsce podczas spotkań grupy Michelangelo, został określony w inny sposób. W tych okolicznościach argumenty Keramag i in. są oparte na przypuszczeniach i pozbawione podstaw.

144. Dlatego też drugi zarzut odwołania wzajemnego należy odrzucić jako niedopuszczalny, a w każdym razie oddalić jako bezzasadny.

B – Sprawy Duravit i in./Komisja (zarzut trzeci), Villeroy & Boch AG/Komisja (zarzuty pierwszy i drugi), Villeroy & Boch SAS/Komisja (zarzuty pierwszy i drugi)

145. Jestem zdania, że w tych sprawach Trybunał może dość łatwo wyciągnąć wnioski z uchylenia wyroku Keramag oraz z zaproponowania przeze mnie Trybunałowi samodzielnego rozstrzygnięcia skargi Keramag i in.

146. Argumentacja spółek Duravit i in., Villeroy & Boch AG i Villeroy & Boch SAS to bowiem, co do zasady, argumentacja Komisji z jej odwołania od wyroku Keramag, tyle że w nieco innej postaci. Tymczasem, jak to wyjaśniłem, w wyroku Keramag sposób przeprowadzenia postępowania dowodowego był niewłaściwy. W odniesieniu do tych samych dowodów i wbrew twierdzeniom wnoszących odwołanie w wyrokach Duravit i Villeroy & Boch Austria nie ma ani przeinaczenia ani braku uzasadnienia. Zarzuty dotyczące tych dowodów są zatem niedopuszczalne, a w świetle mojej opinii w przedmiocie odwołania Komisja/Keramag Keramische Werke i in., wszystko, co mogłoby być związane z nierównym traktowaniem w różnych wyrokach, zostaje ipso facto usunięte, bez wpływu na dopuszczalność tego argumentu.

50 — Wyrok Team Relocations i in./Komisja, C-444/11 P, EU:C:2013:464, pkt 66 i przytoczone tam orzecznictwo.

147. Zatem jedynie pomocniczo, ponieważ taka jest rola rzecznika generalnego, poniżej zajmę się tymi sprawami bardziej szczegółowo.

1. Sprawa Duravit i in./Komisja (w przedmiocie zarzutu trzeciego)

148. *Duravit i in.* podnoszą, że Sąd wielokrotnie przeinaczył w sposób oczywisty i w decydujących aspektach treść akt sprawy i w ten sposób dopuścił się naruszeń prawa i naruszył uznane zasady postępowania dowodowego.

149. Wśród czternastu przeinaczeń dowodów, wskazanych przez spółkę Duravit i in., zarzuty siódmy i dwunasty (odnoszące się do pkt 213 oraz 312 i nast. wyroku Sądu) dotyczą odmiennej oceny przez Sąd tych samych dowodów w rozpatrywanej sprawie i w sprawach równoległych.

150. Zdaniem *Komisji* należy oddalić każdy z tych zarzutów przeinaczenia albo dlatego, że opierają się one na błędnej interpretacji wyroku Duravit, albo ze względu na fakt, że za pomocą tego zarzutu Duravit i in. w rzeczywistości zmierzają częściowo do uzyskania ponownej oceny okoliczności faktycznych, bez wykazania oczywistego ich przeinaczenia przez Sąd.

151. Zgodnie z wnioskiem Trybunału analiza tego zarzutu w niniejszej opinii ograniczać się będzie do kwestii tego, czy wnioski Sądu co do pewnych dowodów, ocenianych inaczej w innych sprawach, mogą zostać w tej sprawie uwzględnione (a mianowicie wyłącznie do zarzutów przeinaczenia siódmego i dwunastego podniesionych przez Duravit i in.).

152. Duravit i in. wskazują na odmienną ocenę przez Sąd tych samych dowodów w niniejszej sprawie oraz w sprawach równoległych (wyroki: Keramag oraz Villeroy & Boch Austria), w szczególności w zakresie przebiegu i uwzględnienia, w celu ustalenia istnienia praktyk antykonkurencyjnych, niektórych spotkań, w których uczestniczyły Duravit i in.

153. Jestem zdania, że w niniejszej sprawie Sąd nie przekroczył granic rozsądnej oceny dowodów.

a) Siódme zarzucane przeinaczenie

154. Duravit i in. twierdzą, że w pkt 213 wyroku Duravit Sąd przeinaczył dowody i naruszył zasady postępowania dowodowego w odniesieniu do notatek pracownika spółki Hansgrohe o nazwisku Schinle, dotyczących spotkania DSI (Freundeskreis der deutschen Sanitärindustrie)/IFS [Industrie Forum Sanitär (Forum przemysłu sanitarnego)] w dniu 5 października 2000 r., które w wyroku Keramag zostały zinterpretowane w inny sposób.

155. Jestem zdania, że te argumenty służą jedynie jako pretekst do podważenia oceny dowodów dokonanej przez Sąd w pkt 213 zaskarżonego wyroku, która, jako taka, nie może zostać podważona w postępowaniu odwoławczym.

156. Z utrwalonego orzecznictwa wynika bowiem, że przeinaczenie musi w oczywisty sposób wynikać z akt sprawy, tak by nie zachodziła konieczność dokonywania nowej oceny faktów i dowodów [51].

157. W każdym razie, jak podniosła Komisja, z pkt 213 wyroku Duravit wynika, że odsyłając do orzecznictwa przytoczonego w pkt 210–212 owego wyroku, Sąd orzekł to samo, co w pkt 133 wyroku Keramag, na który powołują się Duravit i in.

51 — Wyrok Siemens i in./Komisja, C-239/11 P, C-489/11 P i C-498/11 P, EU:C:2013:866, pkt 42, który odsyła do wyroku Activision Blizzard Germany/Komisja, C-260/09 P, EU:C:2011:62, pkt 53 i przytoczone tam orzecznictwo.

158. Jednak w owym pkt 133 Sąd orzekł jednoznacznie, że uważa, iż cel antykonkurencyjny wynika z notatek dotyczących spotkania w dniu 5 października 2000 r.: „Fragment notatek spółki Hansgrohe, cytowany w pkt 132 powyżej, *wskazuje jednoznacznie na antykonkurencyjny cel tego spotkania*. Zakomunikowane przy tej okazji uczestnikom podwyżki cen na rok 2001 stanowią bowiem szczególnie chronione informacje handlowe w rozumieniu orzecznictwa przytoczonego w pkt 54–57 powyżej" (wyróżnienie moje).

b) Dwunaste zarzucane przeinaczenie

159. Duravit i in. twierdzą, że w pkt 312 i nast. wyroku Duravit Sąd przeinaczył sporną decyzję w kwestii wartości dowodowej dowodów dotyczących spotkania IFS w dniu 24 kwietnia 2001 r. i spotkań Fachverband Sanitärkeramische Industrie (zwanego dalej „FSKI") w dniu 23 stycznia i w dniu 5 lipca 2002 r.

160. Jak zauważyłem w odniesieniu do siódmego zarzucanego przeinaczenia, te argumenty te służą również do podważenia oceny dowodów dokonanej przez Sąd, która, jako taka, nie może zostać podważona w postępowaniu odwoławczym.

161. Sąd faktycznie stwierdził w wyroku Keramag, że dwa spotkania FSKI nie zostały wspomniane w uzasadnieniu spornej decyzji jako forum działań antykonkurencyjnych między uczestnikami. Sąd przedstawia to samo stwierdzenie w odniesieniu do spotkania IFS w dniu 23 stycznia 2002 r. (pkt 129 wskazanego wyroku).

162. Niemniej jednak uważam, że w wyroku Duravit nie wskazano inaczej. Owe trzy spotkania nie są w nim nigdzie analizowane. Odesłanie w pkt 313 tego wyroku do wyższej wartości dowodowej „prawie wszystkich" dowodów dotyczących spotkań IFS i FSKI może dotyczyć jedynie spotkań zbadanych przez Sąd. Trzy wymienione spotkania są w konsekwencji wykluczone. Taki sam wniosek należy wyciągnąć w odniesieniu do spotkania IFS w dniu 14 listopada 2001 r.

c) Wnioski

163. Zarzuty przeinaczenia siódmy i dwunasty podnoszone przez Duravit i in. powinny zostać albo odrzucone jako niedopuszczalne albo oddalone jako bezzasadne.

2. Sprawa Villeroy & Boch AG/Komisja

a) W przedmiocie zarzutu pierwszego (ocena zarzucanego naruszenia we Francji jest wewnętrznie sprzeczna, niezgodna z zasadą równego traktowania, zasadą in dubio pro reo i regułami logiki)

i) Zwięzłe streszczenie argumentów Villeroy & Boch AG

164. *Villeroy & Boch AG* kwestionuje ocenę dowodów odnoszących się do zbioru okoliczności faktycznych mających miejsce we Francji. W analizie dowodów, jej zdaniem, są istotne sprzeczności. Analiza dowodów dotknięta takimi sprzecznościami narusza, jej zdaniem, zasady równego traktowania, a Sąd dopuścił się szeregu naruszeń prawa na jej szkodę. Po pierwsze, Sąd ocenił dwa dowody (oświadczenie spółek Ideal Standard i Roca France w ramach współpracy) w sposób diametralnie przeciwstawny analizie dokonanej w wyroku Keramag, ze szkodą dla tej strony i z naruszeniem zasad równego traktowania i rozstrzygania wątpliwości na korzyść oskarżonego. Po drugie, Sąd przeanalizował dowód nienadający się do wykorzystania (oświadczenie spółki Duravit i in.) również na

jej niekorzyść i to niezgodnie ze swoim własnym orzecznictwem i z naruszeniem zasad równego traktowania i rozstrzygania wątpliwości na korzyść oskarżonego, a także z art. 263 TFUE i art. 296 akapit drugi TFUE, jednocześnie w ten sposób zastępując niezgodnie z prawem uzasadnienie spornej decyzji.

165. Co więcej, według spółki Villeroy & Boch AG, zeznanie przedsiębiorstwa, które wniosło o złagodzenie sankcji, może również, w myśl wynikającej z orzecznictwa zasady testis unus testis nullus, zostać potwierdzone zeznaniami innych uczestników kartelu. Taka sytuacja ma miejsce w niniejszej sprawie, ponieważ zeznanie zawarte we wniosku o złagodzenie sankcji spółki Ideal Standard zostało potwierdzone przez oświadczenia spółki Roca France. Ocena podnoszonych przeciwko nim dowodów, zmierzająca do wykazania ich uczestnictwa w obrębie rynku francuskiego, jest całkowicie sprzeczna z oceną dokonaną w wyroku Keramag.

166. Ponieważ nie przeprowadzono zgodnie z prawem żadnego innego dowodu w odniesieniu do naruszenia, które można rzekomo przypisać spółce Villeroy & Boch AG we Francji, obciążenie tej spółki opiera się na naruszeniu prawa tego samego rodzaju, co wskazane powyżej, w odniesieniu do okoliczności faktycznych mających miejsce we Francji. Należy zatem uchylić stwierdzenie przez Sąd jednolitego naruszenia, ponieważ w odniesieniu do Francji nie są spełnione przesłanki naruszenia złożonego i ciągłego. Trzeba przynajmniej stwierdzić nieważność ustaleń przedstawionych w art. 1 i 2 spornej decyzji w odniesieniu do Francji.

167. Zdaniem Komisji wspomniana argumentacja jest bezzasadna.

ii) Analiza

168. Jak już zostało wskazane w mojej analizie odwołania Komisja/Keramag Keramische Werke i in. (pkt 45–131 niniejszej opinii), niektóre aspekty oceny w wyroku Keramag są całkowicie sprzeczne z ich odpowiednikami w trzech wyrokach równoległych (wyroki Roca Sanitario, Duravit oraz Villeroy & Boch Austria), wydanych w tym samym dniu przez tych samych sędziów przeciwko tej samej decyzji Komisji. Wszystkie te wyroki mają za przedmiot te same okoliczności faktyczne i Komisja powołała się w nich na te same dowody.

169. Tymczasem, w przeciwieństwie do tego, co twierdzi Villeroy & Boch AG, w wyroku Villeroy & Boch Austria Sąd słusznie orzekł, że rozmowy o charakterze antykonkurencyjnym, które odbyły się w trakcie spotkania AFICS w dniu 25 lutego 2004 r., zostały dowiedzione w sposób wystarczający pod względem prawnym, opierając się w tym względzie na zgodnych wnioskach złożonych przez spółki Ideal Standard i Roca France do celów zastosowania komunikatu w sprawie łagodzenia sankcji. W ten sposób Sąd postępował zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, zgodnie z którym treść wniosku o zastosowanie komunikatu w sprawie łagodzenia sankcji mogła zostać potwierdzona przez inny wniosek o zastosowanie komunikatu w sprawie łagodzenia sankcji [52]. Sąd doszedł do takiego samego rezultatu w wyroku Duravit (pkt 324). Wreszcie w wyroku Roca (pkt 198 i 239), jak już wskazałem w pkt 49 (tiret trzecie) niniejszej opinii, Sąd przyznał obniżkę grzywny w wysokości 6%, ponieważ dostarczone informacje miały istotną wartość dodaną, gdyż świadczyły o tym, że w trakcie spotkania AFICS w dniu 25 lutego 2004 r. miały miejsce rozmowy antykonkurencyjne. Wyrok Roca odnosił się zatem do tego samego aspektu naruszenia, co niniejsza sprawa.

52 — Potwierdzenie nie musi koniecznie wynikać z dokumentów pochodzących z okresu, w którym zaistniały rozpatrywane okoliczności faktyczne. Szereg oświadczeń może być wiarygodnych, jeżeli się wzajemnie potwierdzają. Zobacz w tym względzie wyrok Siemens i in./Komisja, C-239/11 P, C-489/11 P i C-498/11 P, EU:C:2013:866, pkt 190, 191. Zobacz także wyroki: Lögstör Rör/Komisja, T-16/99, EU:T:2002:72, pkt 45–47; Bolloré i in./Komisja, T-109/02, T-118/02, T-122/02, T-125/02, T-126/02, T-128/02, T-129/02, T-132/02 i T-136/02, EU:T:2007:115, pkt 168; i Polimeri Europa/Komisja, T-59/07, EU:T:2011:361, pkt 55. Potwierdzenie przez inne oświadczenie złożone w ramach wniosku o zastosowanie komunikatu w sprawie łagodzenia sankcji może wystarczyć, jeśli oświadczenie to zostało złożone w sposób niezależny i jest zgodne co do zasady z opisem naruszenia. Zobacz w tym względzie wyrok Total Raffinage Marketing/Komisja, T-566/08, EU:T:2013:423, pkt 74.

170. Jak już wskazałem, chociaż w trzech wyrokach (a mianowicie, w wyrokach Roca, Duravit i Villeroy & Boch Austria) Sąd stwierdził, że naruszenie zostało popełnione w ramach AFICS, to jednak w wyroku Keramag doszedł do odmiennego wniosku. Tymczasem, jak już wskazano w pkt 99 niniejszej opinii, błąd w ocenie dowodów znajduje się w wyroku Keramag, który proponuję uchylić.

171. W każdym razie, nawet gdyby Trybunał nie przyjął mojej propozycji w sprawie Komisja/Keramag i in., pragnę zauważyć, że Villeroy & Boch AG nie utrzymuje, iż wyrok Villeroy & Boch Austria jest dotknięty wadą w zakresie uzasadnienia, czy też że Sąd przeinaczył dowody. Jak podnosi Komisja, gdyby Sąd nie wydał wyroku Keramag, Villeroy & Boch AG nie podważałaby tej części wyroku.

172. W wyroku Koninklijke Wegenbouw Stevin/Commission [53] wnosząca odwołanie również powołała się na naruszenie zasady równego traktowania i podstawowych wymogów spójności orzeczeń sądowych, lecz Trybunał oddalił zarzut jako niedopuszczalny, ponieważ wnosząca odwołanie nie podniosła żadnego przeinaczenia spornych dowodów. Tak samo powinno być w odniesieniu do argumentu dotyczącego niewystarczającego uzasadnienia wyroku Villeroy & Boch Austria (pkt 18 odwołania).

173. W odniesieniu do zarzucanych naruszeń zasad „testis unus, testis nullus", „in dubio pro reo", domniemania niewinności, a w szczególności w odniesieniu do twierdzenia, że zbadane dowody były niewystarczające do wykazania naruszenia, których Villeroy & Boch AG miała dopuścić się we Francji, przypominam (zob. pkt 169 niniejszej opinii), że zgodnie z orzecznictwem [54] wniosek o zastosowanie komunikatu w sprawie łagodzenia sankcji może zostać potwierdzony przez inny wniosek. W wyroku Keramag Sąd po prostu pominął ocenę mocy dowodowej oświadczeń spółki Roca France, które były dołączone do jej wniosku (zob. w tym kontekście pkt 77 i nast. niniejszej opinii).

174. Tymczasem w niniejszej sprawie, to jest w wyroku Villeroy & Boch Austria (lecz również, jak wskazano powyżej, w wyroku Duravit), Sąd wyraźnie stwierdził, że oświadczenia złożone przez spółkę Roca France w ramach jej wniosku o złagodzenie sankcji stanowią część zbioru dowodów, które umożliwiły mu stwierdzenie naruszenia dotyczącego ceramicznych artykułów sanitarnych we Francji. Wskazał on w tych dwóch wyrokach, że spółki Ideal Standard i Roca France potwierdzały wzajemnie swoje oświadczenia, przynajmniej w odniesieniu do produktów „niższej klasy", ponieważ wnioski Komisji odnosiły się do tej kategorii produktów.

175. Sąd nie uznał za konieczne badania innych dowodów [55], ponieważ uznał, że oświadczenia spółek Ideal Standard i Roca France były wystarczające. W istocie, tylko gdyby Trybunał był zdania, że te dwa oświadczenia spółek Ideal Standard i Roca France nie wystarczają do stwierdzenia naruszenia we Francji, Sąd (lub Trybunał – jeśli uznałby, że stan postępowania pozwala na rozstrzygnięcie sprawy) musiałby zbadać wartość dowodową tych dowodów uzupełniających.

176. W konsekwencji pierwszy zarzut spółki Villeroy & Boch AG należy odrzucić jako niedopuszczalny albo oddalić jako bezzasadny.

53 — C-586/12 P, EU:C:2013:863, pkt 22–29.

54 — Zobacz przypis 52 do niniejszej opinii.

55 — Zobacz wnioski przedstawione w pkt 295 wyroku Villeroy & Boch Austria, które w rzeczywistości dotyczą tabeli pochodzącej ze spotkania w dniu 25 lutego 2004 r., wyjaśnień spółki Ideal Standard na temat okoliczności, w jakich dokument ten został sporządzony, jego autora, jego daty, zestawień miesięcznych zawierających poufne dane o sprzedaży i oświadczeń pana Laligné.

b) W przedmiocie drugiej części zarzutu drugiego (naruszenie reguł logiki i zasady równego traktowania w odniesieniu do oceny okoliczności faktycznych i przypisania naruszenia popełnionego we Włoszech)

177. *Villeroy & Boch AG* kwestionuje przypisanie przez Sąd tej spółce, jako producentowi ceramicznych artykułów sanitarnych, naruszeń popełnionych we Włoszech przez podmioty niebędące konkurentami tej wnoszącej odwołanie (producentów armatury sanitarnej), mimo iż nie prowadziła działalności w tym państwie i nie uczestniczyła w spotkaniach rzekomo niezgodnych z prawem antymonopolowym. Podobnie w sprawach równoległych Sąd uznał, że przedsiębiorstwa obecne na tym rynku należało wyłączyć z podejrzeń. W tym względzie, poza nierównym traktowaniem na niekorzyść wnoszącej odwołanie, w sposób oczywisty dyskryminacyjnym, doszło również do naruszenia domniemania niewinności i reguł logiki.

178. *Komisja* kwestionuje dopuszczalność zarzutu dotyczącego naruszenia zasady równego traktowania w odniesieniu do ustaleń Sądu w trzech równoległych postępowaniach dotyczących innych producentów ceramicznych artykułów sanitarnych. Nawet jeśli w innych wyrokach poczyniono ustalenia, które mogą mieć zastosowanie także do spółki Villeroy & Boch AG, to jednak spółka ta nie podniosła żadnego tego rodzaju zarzutu w pierwszej instancji.

179. Jednakże wystarczy stwierdzić, że zgodnie z orzecznictwem, spółka Villeroy & Boch AG „jest uprawnion[a] do wniesienia odwołania, w którym podnosi przed Trybunałem zarzuty mające swe źródło w samym zaskarżonym wyroku” [56] (czyli oparte na różnicy traktowania względem innych stron).

180. Co do istoty sprawy, nawet bez konieczności wypowiadania się w przedmiocie znaczenia argumentu związanego z ewentualnym nierównym traktowaniem w stosunku do innych przedsiębiorstw, których dotyczyły równoległe wyroki Sądu, należy podnieść, że stwierdzenie częściowej nieważności, dokonane przez Sąd w przedmiocie naruszenia stwierdzonego we Włoszech, wynika jedynie z bardziej ograniczonego w czasie uczestnictwa niektórych przedsiębiorstw i nie ma żadnego wpływu na kwestię, czy Villeroy & Boch AG mogła mieć świadomość naruszenia w tym państwie lub mogła je racjonalnie przewidzieć. Do celów przypisania całego naruszenia należy ustalić, że przedsiębiorstwo nie mogło nie znać ogólnego zakresu i podstawowych cech całego kartelu, przy czym nieznajomość szczegółów nie jest w żadnym razie rozstrzygająca [57].

181. Mówiąc dokładniej, pragnę zwrócić uwagę na następujące elementy.

182. Po pierwsze, jak podniosła Komisja, Sąd stwierdził w wyroku Duravit (pkt 37–41 odwołania), że dowody nie były wystarczające, aby można było wyciągnąć z nich wniosek, iż spółka Duravit i in. wiedziały o naruszeniu popełnionym we Włoszech, co Duravit i in. wyraźnie i precyzyjnie zakwestionowały.

183. Ponadto Villeroy & Boch AG oraz Duravit i in. nie znajdowały się w tej samej sytuacji, po pierwsze, ponieważ Duravit i in. uczestniczyły w naruszeniu w trzech państwach członkowskich, w porównaniu z pięcioma w przypadku spółki Villeroy & Boch AG i, po drugie, ze względu na to, że ta ostatnia spółka uczestniczyła w naruszeniu przez okres znacznie dłuższy, przy czym oba te elementy pozwalają zazwyczaj lepiej wyobrazić sobie rzeczywisty zasięg zachowania noszącego znamiona naruszenia.

56 — Wyroki: Stadtwerke Schwäbisch Hall i in./Komisja, C-176/06 P, EU:C:2007:730, pkt 17, i Komisja i in./Siemens Österreich i in., od C-231/11 P do C-233/11 P, EU:C:2014:256, pkt 102.

57 — Wyrok Raiffeisen Zentralbank Österreich i in./Komisja, odT-259/02 do T-264/02 i T-271/02, EU:T:2006:396, pkt 193. Zobacz także wyrok Team Relocations i in./Komisja, C-444/11 P, EU:C:2013:464, pkt 54.

184. Po drugie, w odniesieniu do wyroku Wabco (pkt 42 i 43 odwołania), stwierdzenie częściowej nieważności opiera się na szczególnym problemie. Znaczna część grzywny odnosi się do naruszenia dotyczącego ceramicznych artykułów sanitarnych sprzedawanych we Włoszech, tak że część grzywny została obliczona na podstawie wartości sprzedaży tych artykułów we Włoszech, podczas gdy w przypadku spółki Villeroy & Boch AG grzywna została natomiast obliczona bez uwzględnienia wartości sprzedaży we Włoszech.

185. Po trzecie, w sprawie Wabco Sąd stwierdził, że udział tego przedsiębiorstwa w naruszeniu dotyczącym ceramicznych artykułów sanitarnych na rynku włoskim został udowodniony tylko w odniesieniu do określonego czasu i w konsekwencji obniżył grzywnę. Sąd jasno stwierdził jednak, że spółka Ideal Standard także uczestniczyła w tym kartelu poprzez wymianę informacji z producentami armatury sanitarnej [58]. Część grzywny, która opierała się na wartości sprzedaży armatury sanitarnej na tym rynku, nie została zakwestionowana przez spółkę Ideal Standard, a Sąd również nie stwierdził jej nieważności. Ponieważ Sąd nie orzekł, że Ideal Standard nie miała świadomości części naruszenia, nie widzę (tak jak Komisja), w jaki sposób sytuacja spółki Villeroy & Boch AG we Włoszech może zostać porównana z sytuacją spółki Ideal Standard.

186. Po czwarte, w odniesieniu do wyroku Keramag (pkt 44–47 odwołania), stwierdzenie nieważności przez Sąd dotyczy ograniczonej części naruszenia i wynika z braku dowodów na udział spółki Pozzi Ginori przez okres kilku miesięcy. Nie spowodowało ono obniżenia grzywny, która została obliczona również na podstawie wartości sprzedaży ceramicznych artykułów sanitarnych we Włoszech [59].

187. Ponieważ Sąd nie orzekł, że zachowanie stanowiące naruszenie we Włoszech nie było znane spółce Keramag i in., nie widzę, w jaki sposób sytuacja spółki Villeroy & Boch AG we Włoszech może być porównywana z sytuacją spółki Keramag i in.

188. W konsekwencji druga część zarzutu drugiego powinna zostać oddalona.

3. Sprawa Villeroy & Boch SAS/Komisja

a) W przedmiocie zarzutu pierwszego (sprzeczność w ocenie środków dowodowych w odniesieniu do Francji, naruszająca zasadę równego traktowania, zasadę in dubio pro reo oraz spójność logiczną i prawną wyroku)

189. Villeroy & Boch France zwraca uwagę na to, że przeprowadzona przez Sąd ocena oświadczeń spółek Ideal Standard, Roca France i Duravit, dotycząca ogółu ustalonych okoliczności faktycznych we Francji, nie odpowiada ocenie tych samych dowodów w wyrokach Keramag i Wabco, i twierdzi, iż Sąd naruszył w ten sposób zasady równego traktowania oraz *in dubio pro reo*.

190. Zdaniem spółki Villeroy & Boch France Sąd oparł się bowiem w wyroku Villeroy & Boch Austria na oświadczeniach spółek Ideal Standard i Roca France, podczas gdy w wyroku Keramag stwierdził, że oświadczenie spółki Ideal Standard nie mogło samo w sobie stanowić wystarczającego dowodu i że Komisja nie mogła oprzeć się na oświadczeniach spółki Roca France w braku dowodów potwierdzających, iż koordynacja cen minimalnych została wprowadzona w życie.

58 — Punkty 91 i 99 wyroku.

59 — W odróżnieniu od grzywny, którą została obciążona Villeroy & Boch AG.

191. W odniesieniu do oświadczenia spółki Duravit i in. Villeroy & Boch SAS podnosi, że w wyroku Keramag Sąd stwierdził, że owo oświadczenie nie zostało przekazane tej spółce w toku postępowania administracyjnego, w związku z czym nie można go było wykorzystać przeciwko niej. Oparcie się przez Sąd na oświadczeniu spółki Duravit i in. w celu potwierdzenia oświadczenia spółki Ideal Standard doprowadziło do błędnego uzasadnienia spornej decyzji.

192. Villeroy & Boch SAS uważa, że w ten sposób Sąd naruszył art. 263 TFUE i art. 296 akapit drugi TFUE oraz zasadę domniemania niewinności, wyrażoną w art. 48 ust. 1 karty oraz w art. 6 ust. 2 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzonej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r.

193. W przedmiocie sprzeczności z wyrokiem Keramag odsyłam do pkt 45 i nast. niniejszej opinii, poświęconych temu wyrokowi, a także do pkt 148 i nast. (Duravit i in.) oraz pkt 168 i nast. (Villeroy & Boch AG), w których uzasadniłem propozycję oddalenia zarzutów, które Duravit i in. oraz Villeroy & Boch AG wywodzą z tej sprzeczności.

194. Skądinąd zgadzam się ze spółąVilleroy & Boch SAS, że odpowiedź spółki Duravit i in. na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów nie może być wykorzystana jako dowód. Ten argument spółki Villeroy & Boch SAS jest jednak pozbawiony znaczenia dla sprawy, ponieważ wyrok Villeroy & Boch Austria najwyraźniej nie był oparty na tej odpowiedzi (zob. pkt 295 tego ostatniego wyroku). Sama Komisja nie kwestionuje, że powołanie się na niego było tylko wynikiem chęci dopełnienia wywodu i że odpowiedź ta nie mogła być uwzględniona, ponieważ nie została wymieniona w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, ani w opisie stanu faktycznego.

195. Tym samym zarzut pierwszy należy oddalić.

b) W przedmiocie zarzutu drugiego (podnoszonego naruszenia prawa przy kwalifikacji naruszenia jako jednolitego, złożonego i ciągłego – sprzeczności między poszczególnymi wyrokami)

196. Villeroy & Boch SAS utrzymuje zasadniczo, że Sąd nie dokonał takich samych ustaleń w odniesieniu do niej, jak w wyrokach Keramag, Duravit i Wabco. Gdyby Sąd rozumował zgodnie z nimi, nie mógłby wykazać istnienia naruszenia jednolitego, złożonego i ciągłego. W istocie, w tym zastrzeżeniu Villeroy & Boch SAS twierdzi posiłkowo, że brak jest dowodów jej winy: a) we Francji z powodu ustaleń w wyroku Keramag; b) we Włoszech z powodu częściowego lub pełnego uchylenia ustaleń dotyczących uczestnictwa w czynach zabronionych w wyrokach Duravit, Wabco i Keramag; c) w Niemczech i d) w Niderlandach, z powodu częściowego stwierdzenia nieważności spornej decyzji w odniesieniu do zachowania jej spółki dominującej.

197. Oprócz argumentów, za pomocą których uzasadniłem już moją propozycję oddalenia pierwszego zarzutu spółki Villeroy & Boch SAS opartego na sprzeczności pomiędzy różnymi wyrokami równoległymi Sądu (zob. pkt 189 i nast. niniejszej opinii), należy obalić twierdzenia, zgodnie z którymi Sąd stwierdził nieważność „istotnej części ustaleń” (odwołanie, pkt 52).

198. W przypadku Francji stwierdzenie nieważności wynika z faktu, że przedsiębiorstwo w mniejszym stopniu brało udział w naruszeniu lub że jego udział miał bardziej ograniczony zakres geograficzny.

199. W odniesieniu do Niemiec i Włoch Sąd ograniczył się do skrócenia czasu trwania uczestnictwa dwóch pozostałych przedsiębiorstw, w zależności od okoliczności właściwych dla ich uczestnictwa.

200. W odniesieniu do Niderlandów w ramach stwierdzenia nieważności marginalnie zmniejszono udział spółki dominującej.

201. Ponadto, jak podkreśliła Komisja, sam fakt, że niektóre przedsiębiorstwa mogły nie mieć świadomości całości naruszenia, nie wyklucza istnienia jednolitego naruszenia. Orzecznictwo wyraźnie rozróżnia stwierdzenie jednolitego naruszenia od odpowiedzialności każdego przedsiębiorstwa. Okoliczność, że niektóre przedsiębiorstwa mogły nie wiedzieć o ogólnym zasięgu naruszenia, tłumaczy fakt, że przedsiębiorstwa te skupiały swoją działalność tylko na określonych rynkach, a na pozostałych prowadziły jedynie działalność marginalną.

202. W konsekwencji należy oddalić zarzut drugi jako bezzasadny.

C – Sprawa Roca Sanitario/Komisja (wyłącznie pierwsza część zarzutu zarzutu)

1. Zwięzłe streszczenie argumentów stron

203. W tej części Roca Sanitario utrzymuje, że chociaż Sąd przydał mniejszą wagę – z punktu widzenia geograficznego – naruszeniu, z tytułu którego spółka ta została uznana za odpowiedzialną, w porównaniu z wagą naruszeń przypisanych przedsiębiorstwom „rdzenia" (lub „grupy centralnej") kartelu [60], to nie wyciągnął stąd narzucających się konsekwencji, w zakresie, w jakim Sąd w ramach przysługującego mu nieograniczonego prawa orzekania nie obniżył kwoty grzywien, które zostały na nią nałożone, ani poprzez zmianę współczynników „wagi naruszenia" i „kwoty dodatkowej", ani poprzez uznanie istnienia okoliczności łagodzących. W ten sposób Sąd uchybił ciążącemu na nim obowiązkowi uzasadnienia oraz naruszył zasady indywidualizacji kar i odpowiedzialności indywidualnej, proporcjonalności (przewidzianą w art. 49 ust. 3 karty), równego traktowania i ochrony uzasadnionych oczekiwań.

204. Komisja podnosi przede wszystkim, że ograniczony zasięg geograficzny naruszeń popełnionych przez spółkę Roca Sanitario i jej spółki zależne znalazł już odzwierciedlenie w kwocie podstawowej grzywien, ponieważ została ona obliczona jedynie na podstawie sprzedaży we Francji i w Austrii.

205. Następnie, jakkolwiek zakres geograficzny jest wymieniony w wytycznych z 2006 r. jako czynnik uwzględniany przy określaniu mających zastosowanie współczynników, odgrywa on jedynie rolę marginalną, zważywszy, że wartość sprzedaży daje już w tym względzie wystarczające wskazówki i że charakter naruszenia stanowi podstawowy czynnik oceny. Tak więc Komisja wypracowała praktykę polegającą na stosowaniu niewielkiej podwyżki, zazwyczaj 1%, jeżeli obszar geograficzny odpowiada całej Unii Europejskiej lub Europejskiemu Obszarowi Gospodarczemu. Niestosowanie tej praktyki byłoby jednak uzasadnione w przypadku, gdy zakres geograficzny naruszenia jest bardziej ograniczony, chyba że przyjęto by odsetek uwzględniający części dziesiętne zgodnie z liczbą państw członkowskich objętych naruszeniem. Przyjmując współczynniki w wysokości 15%, Komisja nie odeszła zatem od metody określonej w wytycznych z 2006 r.

206. Komisja zauważa również, że Sąd nie jest zobowiązany do obniżenia grzywny, którą uważa za proporcjonalną, jedynie z tego powodu, że jest zdania, iż grzywna nałożona na innych uczestników kartelu powinna być wyższa. Przeciwnie, Sąd kilkakrotnie odmówił takiej obniżki zgodnie z zasadą, że „nikt nie może na swoją korzyść powoływać się na niezgodne z prawem działanie na rzecz innej osoby". Zarówno z orzecznictwa, jak i z praktyki decyzyjnej Komisji wynika, że różnica w zakresie udziału w naruszeniu nie musi koniecznie prowadzić do obniżenia grzywny, o ile odzwierciedla ona prawidłowo indywidualny udział danego przedsiębiorstwa.

60 — Przedsiębiorstwa te odpowiadają ośmiu grupom spółek, które – jak wskazuje Komisja w motywie 797 spornej decyzji – stanowią rdzeń kartelu z powodu ich uczestnictwa w naruszeniu we wszystkich państwach członkowskich lub większości tych państw oraz ich przynależności do co najmniej jednej z organizacji koordynujących.

207. Ponadto Komisja podnosi, że Trybunał nie wymaga szczegółowego uzasadnienia, gdy współczynniki (podwyższenia kwoty podstawowej grzywny) są zbliżone do 15%[61]. W każdym razie w wyroku Roca Sanitario wyraźnie wyjaśniono, dlaczego były one odpowiednie.

208. Co do zastrzeżenia dotyczącego niespójności tego wyroku w stosunku do wyroków wydanych w przedmiocie odwołań równoległych, Komisja uważa je za niedopuszczalne ze względu na to, że jego badanie wymagałoby przeprowadzenia analizy porównawczej istotnych okoliczności faktycznych. W każdym razie Sąd zastosował te same współczynniki 15% do pozostałych przedsiębiorstw, które nie zostały uznane za odpowiedzialne za działalność kartelu w pełnym wymiarze, w tym do spółek Duravit i Dornbracht.

2. Analiza

a) Przypomnienie orzecznictwa

209. Odsyłam przede wszystkim do mojej opinii w sprawie Telefónica i Telefónica de España/Komisja, C-295/12 P, EU:C:2013:619, w której przeanalizowałem szczegółowo problematykę nieograniczonego prawa orzekania Sądu[62].

210. Na potrzeby niniejszego odwołania należy przypomnieć, że jeśli chodzi o zakres kontroli Sądowej Trybunału w tym względzie, o ile jedynie Sąd jest właściwy, by dokonać kontroli sposobu, w jaki Komisja oceniła w każdym przypadku wagę zachowań niezgodnych z traktatowymi regułami konkurencji, o tyle to Trybunał w ramach odwołania powinien zbadać, na ile Sąd uwzględnił w sposób prawidłowy z prawnego punktu widzenia wszystkie czynniki istotne dla oceny wagi określonego zachowania w świetle postanowień art. 101 TFUE i przepisów art. 23 rozporządzenia nr 1/2003[63].

211. Następnie, kiedy Sąd orzeka w przedmiocie kwoty grzywny w ramach nieograniczonego prawa orzekania, spoczywają na nim te same obowiązki prawne, co na Komisji wtedy, gdy nakłada ona sankcję, a zatem w szczególności obowiązuje go zasada równego traktowania przedsiębiorstw, które zawarły porozumienie sprzeczne z art. 101 TFUE[64].

212. Przypominam, że zasada, zgodnie z którą do Trybunału nie należy zastępowanie, ze względów słuszności, własną oceną oceny Sądu orzekającego w ramach wykonywania tej kompetencji[65], nie stanowi przeszkody w przeprowadzeniu przez Trybunał kontroli poszanowania tego obowiązku.

61 — Wyrok Team Relocations i in./Komisja, C-444/11 P, EU:C:2013:464, pkt 118–126.

62 — Zobacz także między innymi opinie rzeczników generalnych N. Fennellyego (Compagnie maritime belge transports i in./Komisja, C-395/96 P i C-396/96 P, EU:C:1998:518, pkt 184); J. Mischa (Weig/Komisja, C-280/98 P, EU:C:2000:260, pkt 43–45); J. Kokott (Technische Unie/Komisja, C-113/04 P, EU:C:2005:752, pkt 132); M. Poiaresa Madura (Groupe Danone/Komisja, C-3/06 P, EU:C:2006:720, pkt 41–59); Y. Bota (E.ON Energie/Komisja, C-89/11 P, EU:C:2012:375, pkt 115); a także P. Mengozziego (Komisja i in./Siemens Österreich i in., od C-231/11 P do C-233/11 P EU:C:2013:578, pkt 94).

63 — Wyroki: Baustahlgewebe/Komisja, C-185/95 P, EU:C:1998:608, pkt 128; Dansk Rørindustri i in./Komisja, C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P i C-213/02 P, EU:C:2005:408, pkt 244.

64 — Zobacz podobnie wyroki: Sarrió/Komisja, C-291/98 P, EU:C:2000:631, pkt 96 i 97; Komisja i in./Siemens Österreich i in., od C-231/11 P do C-233/11 P, EU:C:2014:256, pkt 105; opinia rzecznika generalnego M. Poiaresa Madura w sprawie Groupe Danone/Komisja, C-3/06 P, EU:C:2006:720, pkt 53.

65 — Zobacz w szczególności wyrok Finsider/Komisja, C-320/92 P, EU:C:1994:414, pkt 46.

213. Trybunał obniżał już bowiem grzywny w sytuacjach, w których Sąd bez żadnego obiektywnego uzasadnienia traktował przedsiębiorstwo bardziej surowo od innych przedsiębiorstw uczestniczących w kartelu [66], ponieważ wykonywanie nieograniczonego prawa orzekania nie może prowadzić do dyskryminacji między przedsiębiorstwami, które uczestniczyły w tym samym naruszeniu [67].

b) Sąd stwierdził nierówne traktowanie, ale nie wyciągnął stąd żadnych konsekwencji

214. W niniejszej sprawie Sąd, stwierdzając (pkt 187), że naruszenie popełnione przez przedsiębiorstwa należące do rdzenia kartelu „powinno" ze względu, w szczególności, na jego zasięg geograficzny zostać ukarane w drodze grzywny obliczonej na podstawie wyższych współczynników „wagi naruszenia" i „kwoty dodatkowej", *przyznał, iż odmienne sytuacje* (a mianowicie przedsiębiorstw należących do rdzenia kartelu i pozostałych przedsiębiorstw) *zostały niesłusznie potraktowane w sposób podobny*.

215. Tymczasem Sąd w żaden sposób, ani w górę, ani w dół, nie dostosował kwoty podstawowej grzywny, przyjmując dla wszystkich przedsiębiorstw ten sam współczynnik wagi naruszenia oraz ten sam współczynnik odstraszający w wysokości 15% [68].

216. W uzasadnieni tego wniosku Sąd, badając zarzuty podniesione w ramach żądania stwierdzenia nieważności, orzekł w pkt 169 wyroku Roca Sanitario, że „[j]ednak nawet przy założeniu, że należy uznać, iż Komisja powinna była, przy określaniu owych współczynników, potraktować przedsiębiorstwa, które uczestniczyły w jednolitym naruszeniu obejmującym sześć krajów Unii i trzy podgrupy produktów, w sposób odmienny niż przedsiębiorstwa, które uczestniczyły w jednolitym naruszeniu w jednym kraju, skarżąca nie mogłaby odnieść korzyści z takiego odmiennego potraktowania. Jak bowiem wskazano w pkt 155 [tego wyroku] w odniesieniu do współczynnika »kwoty dodatkowej«, przy obliczaniu kwoty grzywny na podstawie pkt 25 wytycznych z 2006 r. Komisja słusznie wzięła pod uwagę współczynnik »kwoty dodatkowej« w wysokości 15%, który nie jest nieproporcjonalny w stosunku do wagi zachowań antykonkurencyjnych, za które skarżąca została obciążona odpowiedzialnością. Z tych samych względów jak te, o których mowa w pkt 155 [tego wyroku], Komisja słusznie i bez naruszenia zasady proporcjonalności przyjęła, zgodnie z pkt 21–23 rzeczonych wytycznych, współczynnik »wagi naruszenia« w wysokości 15%. Wobec tego niepotraktowanie w sposób zróżnicowany wszystkich przedsiębiorstw będących adresatami [spornej] decyzji nie nastąpiło ze szkodą dla skarżącej".

217. Zatem Sąd, stwierdziwszy w pkt 168 wyroku najmniejszą względną wagę naruszenia przypisywanego spółce Roca Sanitario, uchyla się od odpowiedzi na pytanie, czy doszło do dyskryminacji, oświadczając jedynie, że w każdym razie nie działa ona na niekorzyść spółki Roca Sanitario, i uznaje, iż przedsiębiorstwo to i tak w żadnym przypadku nie mogłoby być odmiennie potraktowanie, ponieważ kwota nałożonej na nie grzywny nie jest nieproporcjonalna.

66 — Zobacz podobnie wyrok Weig/Komisja, C-280/98 P, EU:C:2000:627, pkt 67, 68. Zgodnie z wyrokiem Salzgitter Mannesmann/Komisja, C-411/04 P, EU:C:2007:54, pkt 68, „chociaż w ramach odwołania Trybunał nie może ze względów słuszności zastąpić własną oceną oceny dokonanej przez Sąd orzekający w ramach nieograniczonego prawa orzekania w przedmiocie kwoty grzywien nałożonych na przedsiębiorstwa z powodu naruszenia przez nie prawa wspólnotowego, to przy ustalaniu kwoty tych grzywien takie uprawnienie nie może prowadzić do dyskryminacji pomiędzy przedsiębiorstwami, które wzięły udział w porozumieniu lub uzgodnionej praktyce sprzecznymi z art. 81 ust. 1 traktatu WE (wyroki: […] Sarrió/Komisja, C-291/98 P, [EU:C:2000:631], pkt 96, 97; […] Limburgse Vinyl Maatschappij i in./Komisja, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, od C-250/99 P do C-252/99 P i C-254/99 P, [EU:C:2002:582], pkt 617)". Zobacz także wyroki: Dalmine/Komisja, C-407/04 P, EU:C:2007:53, pkt 152 i nast.; EvonikDegussa/Komisja, C-266/06 P, EU:C:2008:295, pkt 95, 114.

67 — Wyrok Dansk Rørindustri i in./Komisja, C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P i C-213/02 P, EU:C:2005:408, pkt 337: „jeśli Sąd zamierza odstąpić szczególnie wobec jednego z tych przedsiębiorstw od stosowanej przez Komisję metody obliczania, której nie podważył, konieczne jest, aby wyjaśnił to w zaskarżonym wyroku". Trybunał orzekł w wyroku Guardian Industries i Guardian Europe/Komisja, C-580/12 P, EU:C:2014:2363, pkt 78, że „[w] tym względzie wystarczy podnieść, że Trybunał, po stwierdzeniu nieważności spornej decyzji, może w ramach wykonywania swojego prawa nieograniczonego orzekania zastąpić ocenę Komisji swoją oceną i w konsekwencji uchylić, zmniejszyć lub zwiększyć grzywnę […]. Prawo to jest wykonywane przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności faktycznych […]. Wobec tego powyższy argument Komisji należy oddalić". W związku z tym Trybunał orzekł w pkt 80, że należy obniżyć o 30% kwotę grzywny nałożoną na spółkę Guardian w art. 2 spornej decyzji i ustalić ją na kwotę 103 600 000 EUR (pierwotna kwota wynosiła 148 000 000 EUR).

68 — Sąd używa w stosunku do niego nazwy „kwota dodatkowa".

218. W pkt 185 wyroku Roca Sanitario Sąd przypomina w odpowiedzi na zarzuty podniesione na poparcie żądań zmierzających do obniżenia kwoty grzywny, iż „w pkt 168–170 [tego wyroku] stwierdził, że Komisja nie naruszyła zasady równego traktowania poprzez zastosowanie wobec skarżącej współczynników »wagi naruszenia« i »kwoty dodatkowej« w wysokości 15%. Po drugie, należy przypomnieć, że, jak zostało to stwierdzone w pkt 155 powyżej, Komisja mogła, zgodnie z pkt 21–23 i 25 wytycznych z 2006 r., słusznie uznać, że współczynniki »wagi naruszenia« i »kwoty dodatkowej« w wysokości 15% nie były nieproporcjonalne w stosunku do wagi naruszenia".

219. Sąd w pkt 187 dodaje, iż „okoliczność, że na przedsiębiorstwa uczestniczące w jednolitym naruszeniu obejmującym sześć państw członkowskich i trzy podgrupy produktów powinna była zostać nałożona grzywna ustalona w oparciu o współczynniki »wagi naruszenia« i »kwoty dodatkowej« wyższe niż współczynniki w wysokości 15%, które zostały przyjęte w celu ukarania skarżącej, nie może stanowić skutecznego uzasadnienia nałożenia na skarżącą przez Sąd, w ramach przysługującego mu nieograniczonego prawa orzekania, grzywny w wysokości niemającej wystarczająco odstraszającego charakteru w stosunku do wagi naruszenia, w którym skarżąca uczestniczyła".

220. Traktowanie było zatem nierówne, lecz zasada równego traktowania nie została naruszona, ponieważ grzywna nadal była proporcjonalna!

221. W tym względzie należy przypomnieć, że art. 49 ust. 3 karty stanowi, że „[k]ary nie mogą być nieproporcjonalnie surowe w stosunku do czynu zabronionego pod groźbą kary". Na gruncie tego postanowienia pozbawione logiki jest stwierdzenie mniej poważnego charakteru naruszenia przy jednoczesnym zachowaniu tego samego poziomu sankcji, co dla najpoważniejszych naruszeń stwierdzonych w wyrokach równoległych.

222. Tymczasem przypominam, że stwierdziwszy mniejszą wagę naruszenia zarzucanego spółce Roca Sanitario, Sąd nie obniżył grzywny i nadal stosował wobec niej te same współczynniki w celu odzwierciedlenia wagi naruszenia i zapewnienia skutku odstraszającego, co do grzywien nałożonych na przedsiębiorstwa należące do rdzenia, w przypadku których Sąd uznał, że Komisja powinna była przyjąć współczynniki wyższe.

223. W tym kontekście należy postawić pytanie, czy Sąd mógł odmówić zastosowania wobec spółki Roca Sanitario niższych współczynników, które pozwalałyby przywrócić równe traktowanie wobec innych uczestników, ze względu na to, że byłoby to sprzeczne z zasadą proporcjonalności, która wymaga, by grzywny były na wystarczająco odstraszającym poziomie.

224. Uważam, że na pytanie to należy udzielić odpowiedzi przeczącej.

225. Idąc bowiem dalej tokiem rozumowania Sądu, który zróżnicował pod względem wagi naruszenia popełnione odpowiednio przez spółkę Roca Sanitario i przez innych uczestników, należy stwierdzić, że odstraszający charakter grzywny nie jest w żaden sposób związany z wagą naruszenia, podczas gdy Sąd w pkt 187 mówi o kwocie grzywny odstraszającej *w świetle* wagi naruszenia.

226. Tak czy inaczej, jeśli nałożona grzywna jest taka sama dla dwóch naruszeń różnej wagi, jest ona albo niewystarczająco odstraszająca dla jednego, albo nieproporcjonalna dla drugiego. Ponieważ sposób obliczenia grzywny nie został skorygowany w odniesieniu do spółek odpowiedzialnych za najbardziej poważne naruszenia, identyczna grzywna nałożona na podmiot popełniający naruszenie mniej poważne jest siłą rzeczy nieproporcjonalna.

227. Sąd nie mógł skorygować zasięgu geograficznego naruszenia o charakterze jednolitym, ciągłym i złożonym, w którym uczestniczyła wnosząca odwołanie, na przykład z sześciu państw członkowskich do jedynie dwóch państw członkowskich (tak jak uczynił to w sprawie Dornbracht/Komisja, T-386/10, EU:T:2013:450) lub uznając, że naruszenie popełnione przez przedsiębiorstwa należące do rdzenia kartelu „powinno" ze względu, w szczególności, na jego zasięg geograficzny zostać ukarane w drodze

grzywny obliczonej na podstawie wyższych współczynników „wagi naruszenia" i „kwoty dodatkowej" (pkt 187 wyroku Roca Sanitario), przyznając przy tym, iż odmienne sytuacje zostały niesłusznie potraktowane w sposób podobny (jak uczynił to w tej sprawie) *i jednocześnie zdecydować, z jednej strony, o niepodwyższeniu grzywien nałożonych na przedsiębiorstwa należące do rdzenia kartelu, a z drugiej strony, że grzywna nałożona, na przykład, na spółkę Roca Sanitario nie może być obniżona (czyli nie mogą być obniżone rzeczone współczynniki), nie przedstawiając w tym względzie wystarczającego uzasadnienia*.

228. Jak bowiem Sąd orzekł w wyroku Mamoli Robinetteria/Komisja, T-376/10, EU:T:2013:442, pkt 174, „[n]aruszenie obejmujące sześć krajów Unii i dotyczące trzech podgrup produktów nie może być skutecznie uznane za porównywalnie poważne jak naruszenie popełnione na terytorium jednego państwa członkowskiego i dotyczące dwóch z trzech podgrup produktów. To pierwsze naruszenie, ze względu na zakres jego skutków dla konkurencji w Unii, należy uznać za poważniejsze od tego drugiego naruszenia".

229. Uważam ponadto, że Sąd nie podążył za własnym orzecznictwem mającym zastosowanie w dziedzinie gradacji grzywien zależnie od wagi naruszeń przypisanych każdemu przedsiębiorstwu uczestniczącemu w naruszeniu w jednolitym, ciągłym i złożonym. W myśl zasad indywidualizacji kary, odpowiedzialności osobistej i niedyskryminacji, mniejsza odpowiedzialność powinna bowiem, co do zasady, znaleźć odzwierciedlenie w wysokości grzywny.

230. Aby nadać proporcjonalności lub skutkowi odstraszającemu charakter obiektywny, Sąd uważa, że konieczne jest podążanie za wytycznymi z 2006 r. Przypominam w tym względzie, że owe wytyczne „stanowią normy postępowania dla pożądanej praktyki […], od której administracja nie może odstąpić […] bez podania powodów, które byłyby zgodne z zasadą równego traktowania"[69]. Ich stosowanie na ślepo i w sposób automatyczny, w tym również przez Sąd, jest zatem wykluczone, jeśli prowadzą one do nierównego traktowania[70].

231. Sąd ponadto stwierdził już naruszenia zasady równego traktowania i wyciągnął z nich konsekwencje w postaci obniżenia grzywny. Miało to miejsce w wyrokach: Bolloré i in./Komisja, T-109/02, T-118/02, T-122/02, T-125/02, T-126/02, T-128/02, T-129/02, T-132/02 i T-136/02, EU:T:2007:115, pkt 694 i nast.[71], i Chalkor/Komisja, T-21/05, EU:T:2010:205, pkt 104–113. W tym samym wyroku Sąd słusznie orzekł, że „niedopuszczalne jest zastosowanie wobec przedsiębiorstwa grzywny, której kwota została obliczona na podstawie jego udziału w porozumieniu, za które nie jest odpowiedzialne" (pkt 93)[72].

232. Z orzecznictwa Trybunału wynika również istnienie pozytywnego obowiązku (a nie możliwości, jak zdaje się uważać Sąd) uwzględnienia mniejszej wagi w wysokości grzywien: „okoliczność, że przedsiębiorstwo nie uczestniczyło we wszystkich działaniach składających się na kartel lub że odgrywało nieznaczną rolę w działaniach, w których uczestniczyło, *musi być uwzględniona przy ocenie wagi* naruszenia i, w odpowiednim przypadku, *określaniu grzywny*" (wyróżnienie moje)[73].

69 — Wyrok KME Germany i in./Komisja, C-389/10 P, EU:C:2011:816, pkt 127.

70 — Tak jak wyjaśniłem już w mojej opinii w sprawie Telefónica i Telefónica de España/Komisja, C-295/12 P, EU:C:2013:619), Sąd nie może powoływać się na reguły przewidziane przez wytyczne Komisji i stosować ich w sposób automatyczny, jak sugeruje pkt 185 wyroku Roca Sanitario, zwłaszcza jeżeli takie stosowanie nie gwarantuje poszanowania zasady równego traktowania.

71 — Wyrok ten został częściowo uchylony przez Trybunał, lecz z innych powodów i tylko w zakresie, w jakim dotyczył on Bolloré (wyrok Papierfabrik August Koehler i in./Komisja, C-322/07 P, C-327/07 P i C-338/07 P, EU:C:2009:500).

72 — Zobacz także wyrok Sigma Tecnologie/Komisja, T-28/99, EU:T:2002:76, pkt 79–82, w którym Sąd stwierdził nieważność części decyzji, ponieważ Sigma nie była odpowiedzialna za całość kartelu, i obniżył grzywnę in casu o 10%. W wyroku IMI i in./Komisja, T-18/05, EU:T:2010:202, pkt 157, grzywna również została obniżona o 10% w celu odzwierciedlenia faktu, że IMI nie uczestniczyła w szeregu praktyk antykonkurencyjnych. Zobacz także wyrok Adriatica di Navigazione/Komisja, T-61/99, EU:T:2003:335, pkt 190, 191.

73 — Wyrok Komisja/Anic Partecipazioni, C-49/92 P, EU:C:1999:356, pkt 90. Podobnie wyroki: Archer Daniels Midland/Komisja, T-59/02, EU:T:2006:272, pkt 296; AC-Treuhand/Komisja, T-99/04, EU:T:2008:256, pkt 131; IMI i in./Komisja, T-18/05, EU:T:2010:202, pkt 164; a także Chalkor/Komisja, T-21/05, EU:T:2010:205, pkt 92.

c) Co z kwestią uzasadnienia?

233. Należy wskazać, że Sąd w żaden sposób nie wyjaśnił, w jaki sposób nawet niewielkie obniżenie kwoty podstawowej grzywny nałożonej na spółkę Roca Sanitario doprowadziłoby do tego, że jej wysokość miałaby niewystarczająco odstraszający skutek (i zresztą nie uzasadnił też wystarczająco, dlaczego odpowiedni jest współczynnik 15%). Sąd ograniczył się do wskazania, że zastosowane współczynniki były „odpowiednie" dla spółki Roca Sanitario. To oczywiście nie jest odpowiednie uzasadnienie! Ponadto wyrok Roca Sanitario dotyczy jedynie (współczynnika) „kwoty dodatkowej" i nawet nie wspomina o wysokości współczynnika „wagi naruszenia".

d) Czy każda różnica w sytuacji zainteresowanych przedsiębiorstw powinna przekładać się na wysokość grzywny?

234. Orzecznictwo wymaga również, aby kwota grzywien uwzględniała relatywną wagę naruszeń przypisanych różnym uczestnikom tego samego naruszenia [74]. Wymóg ten ma na celu zapewnienie poszanowania zasady indywidualizacji kary.

235. Trybunał podkreślił, co prawda, że zasada ta nie sięga na tyle daleko, aby wymagać odzwierciedlenia każdej różnicy w obrotach uczestników naruszenia [75].

236. Moim zdaniem ograniczenie to – które sprowadza się do przyznania niemożliwości zapewnienia całkowitej równości pomiędzy owymi uczestnikami – musi, zgodnie z zasadami logiki, obejmować przez analogię także rozróżnienie dotyczące zasięgu geograficznego, a zatem wagi stwierdzonych naruszeń.

237. Jest tak tym bardziej, że różnice te znajdują już, podobnie jak różnice dotyczące obrotów, odzwierciedlenie w wartości sprzedaży branej pod uwagę przy obliczaniu kwoty podstawowej grzywny.

238. Dlatego też konieczne jest dokonanie oceny, czy brak uwzględnienia przy określaniu wielkości współczynników „wagi naruszenia" i „kwoty dodatkowej" mniejszej wagi naruszenia przypisywanego spółce Roca Sanitario doprowadził do zróżnicowania przekraczającego próg intensywności, powyżej którego dyskryminacja musi zostać skorygowana.

239. Przede wszystkim uważam, że poza względami zasięgu geograficznego w wyroku Sądu nie dokonano rozróżnienia między wagą zachowania spółek zależnych spółki Roca Sanitario, za które ponosi odpowiedzialność, a wagą zachowania przedsiębiorstw należących do rdzenia kartelu (które są założycielami kartelu i które, zdaniem spółki Roca Sanitario, przyjęły środki w celu rozszerzenia go oraz zapewnienia wykonania i koordynacji na szczeblu europejskim [76]). Wystarczy stwierdzić, że Sąd nie zawarł w wyroku żadnego odniesienia do faktu, że Roca Sanitario nie należała do rdzenia kartelu oraz że jedna z jej spółek zależnych uczestniczyła w kartelu jedynie w odniesieniu do dwóch podgrup produktów, a nie trzech.

74 — Wyroki: Suiker Unie i in./Komisja, od 40/73 do 48/73, 50/73, od 54/73 do 56/73, 111/73, 113/73 i 114/73, EU:C:1975:174, pkt 623; Komisja/Anic Partecipazioni, C-49/92 P, EU:C:1999:356, pkt 150; i Hercules Chemicals/Komisja, C-51/92 P, EU:C:1999:357, pkt 110.

75 — Wyrok Dansk Rørindustri i in./Komisja, C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P i C-213/02 P, EU:C:2005:408, pkt 312.

76 — Zobacz pkt 97–102 i przypis 71 do skargi w pierwszej instancji.

240. Tymczasem w wyroku Deutsche Telekom/Komisja, C-280/08 P, EU:C:2010:603, pkt 274, Trybunał wskazał, że: „[w]śród okoliczności, które mogą wpływać na ocenę wagi naruszeń, znajduje się *zachowanie przedsiębiorstwa*, którego dotyczy ocena, *rola odgrywana przez nie w ustalaniu rozpatrywanej praktyki* [77], korzyść, jaką odniosło ono z tej praktyki, jego rozmiary i wartość odnośnych towarów oraz zagrożenie, jakie stanowi ten rodzaj naruszeń dla celów Unii" (wyróżnienie moje) [78].

241. W świetle orzecznictwa jest również oczywiste, iż okoliczność, że przedsiębiorstwo nie uczestniczyło we wszystkich działaniach kartelu lub że odgrywało nieznaczną rolę w działaniach, w których uczestniczyło, musi być uwzględniona przy ocenie wagi naruszenia i, w odpowiednim przypadku, przy określaniu grzywny [79].

242. W szczególności w przypadku jednolitego naruszenia, czyli naruszenia ciągłego i złożonego, składającego się z szeregu porozumień i uzgodnionych praktyk na różnych rynkach, na których nie są obecni wszyscy sprawcy naruszenia lub na których mogą oni posiadać jedynie częściową wiedzę o planie ogólnym, sankcje powinny być określane w sposób indywidualny w ten sposób, że powinny się odnosić do zachowań i do cech właściwych danym przedsiębiorstwom [80].

243. W tym kontekście zasada proporcjonalności oznacza, że grzywna powinna zostać ustalona proporcjonalnie do czynników podlegających uwzględnieniu zarówno w ocenie obiektywnej wagi naruszenia jako takiej, jak i w ocenie relatywnej wagi uczestnictwa karanego przedsiębiorstwa w naruszeniu [81].

244. Należy również przypomnieć, że w pkt 186 wyroku Roca Sanitario, Sąd słusznie skorygował stanowisko przyjęte w spornej decyzji i zauważył, że mniejszy udział spółek zależnych spółki Roca Sanitario, który ograniczył się do dwóch z sześciu części krajowych całego kartelu, który został ukarany, musi uwzględniać okoliczność, że zachowanie tej spółki miało mniejszą wagę niż niż zachowania przedsiębiorstw uczestniczących w większej liczbie części kartelu [82].

77 — Wyroki: Cimenteries CBR i in./Komisja, T-25/95, T-26/95, od T-30/95 do T-32/95, od T-34/95 do T-39/95, od T-42/95 do T-46/95, T-48/95, od T-50/95 do T-65/95, od T-68/95 do T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 i T-104/95, EU:T:2000:77, pkt 4949 i przytoczone tam orzecznictwo. Zobacz także wyrok voestalpine i voestalpine Wire Rod Austria/Komisja, T-418/10, EU:T:2015:516, pkt 408 i nast. W tym ostatnim wyroku w odniesieniu do grzywny nałożonej solidarnie na voestalpine i voestalpine Austria Draht Sąd zauważa, że Komisja nie wykazała, iż voestalpine Austria Draht brała bezpośredni udział w klubie zuryskim, w klubie Europa lub w klubie España, czyli w zasadniczych aspektach kartelu. Natomiast Sąd zauważa, że Komisja słusznie przyjęła udział spółki voestalpine Austria Draht w klubie Italia ze względu na antykonkurencyjne działania jej przedstawiciela handlowego we Włoszech, mimo że żaden dowód nie pozwalał dowieść, że voestalpine Austria Draht wiedziała o stanowiącym naruszenie zachowaniu tego przedstawiciela. Przedstawiciela handlowego, działającego w ramach mandatu obejmującego wyłącznie Włochy, należy bowiem uznać za wchodzącego w skład przedsiębiorstwa. Sąd jest jednak zdania, że odpowiedzialność za działania antykonkurencyjne owego przedstawiciela wykraczające poza rynek włoski nie mogą być przypisane spółce voestalpine Austria Draht. Mając na uwadze te okoliczności, Sąd zadecydował o obniżeniu grzywny nałożonej solidarnie na obie spółki z 22 mln EUR do 7,5 mln EUR.

78 — Zobacz analogicznie wyroki Musique Diffusion française i in./Komisja, od 100/80 do 103/80, EU:C:1983:158, pkt 129; oraz Dansk Rørindustri i in./Komisja, C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P i C-213/02 P, EU:C:2005:408, pkt 242. Jeżeli naruszenie zostało popełnione przez kilka przedsiębiorstw, należy zbadać względną wagę udziału każdego z nich (zob. wyrok Hercules Chemicals/Komisja, C-51/92 P, EU:C:1999:357, pkt 110 i przytoczone tam orzecznictwo).

79 — Wyroki: Komisja/Anic Partecipazioni, C-49/92 P, EU:C:1999:356, pkt 90; i Aalborg Portland i in./Komisja, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C 213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P, EU:C:2004:6, pkt 86.

80 — Zobacz analogicznie wyrok Britannia Alloys & Chemicals/Komisja, C-76/06 P, EU:C:2007:326, pkt 44.

81 — Zobacz podobnie i przy uwzględnieniu rozróżnienia pomiędzy obiektywną wagą naruszenia, w rozumieniu pkt 22 i 23 wytycznych z 2006 r., a wagą relatywną uczestnictwa karanego przedsiębiorstwa w naruszeniu, ocenianą przez pryzmat okoliczności właściwych owemu przedsiębiorstwu w rozumieniu pkt 27 i nast. wytycznych, wyrok Jungbunzlauer/Komisja, T-43/02, EU:T:2006:270, pkt 226–228 i przytoczone tam orzecznictwo.

82 — „Prawdą jest, że współczynniki »wagi naruszenia« i »kwoty dodatkowej« w wysokości 15% zostały uwzględnione przez Komisję, jak to wynika z motywu 1211 [spornej] decyzji, przy obliczaniu kwoty grzywien nałożonych na przedsiębiorstwa, które uczestniczyły w jednolitym naruszeniu obejmującym trzy podgrupy produktów w sześciu państwach członkowskich. *To naruszenie jest zaś, ze względu na zasięg geograficzny, poważniejsze od naruszenia, w którym uczestniczyła skarżąca*" (wyróżnienie moje).

245. Jednakże w pkt 187 Sąd orzekł, iż „okoliczność, że na przedsiębiorstwa uczestniczące w jednolitym naruszeniu obejmującym sześć państw członkowskich i trzy podgrupy produktów powinna była zostać nałożona grzywna ustalona w oparciu o współczynniki »wagi naruszenia« i »kwoty dodatkowej« wyższe niż współczynniki w wysokości 15%, które zostały przyjęte w celu ukarania skarżącej, nie może stanowić skutecznego uzasadnienia nałożenia na skarżącą przez Sąd, w ramach przysługującego mu nieograniczonego prawa orzekania, grzywny w wysokości niemającej wystarczająco odstraszającego charakteru w stosunku do wagi naruszenia, w którym skarżąca uczestniczyła”.

246. Powyższe stwierdzenie uwidacznia nieprzestrzeganie zasady indywidualizacji kar oraz, ponownie, nieistnienie uzasadnienia braku związku między stwierdzeniem mniejszej wagi naruszenia i kwotą grzywny.

247. Wprawdzie zdaniem Komisji mniej poważny charakter zachowania przedsiębiorstw znajduje już wystarczające odzwierciedlenie w wyborze transakcji sprzedaży, do których zastosowano współczynnik wagi i czynnik odstraszający. Twierdzenie to zostało jednak oddalone przez Sąd zarówno w wyroku Roca Sanitario (zob. pkt 186), jak i w szeregu wyroków równoległych dotyczących tego samego kartelu. Ponadto w wyrokach tych podniesiono, że mniejsza waga stwierdzonych naruszeń powinna była skłonić Komisję do zastosowania różnych współczynników „wagi naruszenia” i „kwoty dodatkowej”.

248. I tak w wyroku Zucchetti Rubinetteria/Komisja, T-396/10, EU:T:2013:446, pkt 114–119, Sąd orzekł, moim zdaniem słusznie, co następuje: „co się tyczy podniesionego przez skarżącą błędu w ocenie okoliczności faktycznych, należy stwierdzić, że Komisja niesłusznie uznała, iż współczynniki »wagi naruszenia« i »kwoty dodatkowej« w wysokości 15% były uzasadnione poprzez fakt, że przedsiębiorstwa, do których była skierowana [sporna] decyzja, uczestniczyły w jednolitym naruszeniu dotyczącym trzech podgrup produktów i obejmującym sześć państw członkowskich. Jak Komisja sama uznała w motywie 879 [spornej] decyzji, skarżąca uczestniczyła w naruszeniu dotyczącym koordynacji podwyżek cen we Włoszech, nie zaś w pięciu pozostałych państwach członkowskich wymienionych w pkt 1 powyżej, ze względu na okoliczność, iż niezgodne z prawem rozmowy, które zostały przeprowadzone, dotyczyły armatury sanitarnej i wyrobów ceramicznych, ale nie kabin prysznicowych. W tym względzie należy podkreślić, że w tym kontekście skarżąca nie podważa oceny Komisji, w myśl której skarżąca uczestniczyła w naruszeniu dotyczącym nie tylko armatury sanitarnej, ale również wyrobów ceramicznych” (pkt 114).

249. Zatem, „[z]e stwierdzenia Komisji zawartego w motywie 879 [spornej] decyzji wynika, że nie mogła ona skutecznie uzasadnić zastosowania wobec skarżącej współczynnika »wagi naruszenia« i »kwoty dodatkowej« w wysokości 15%, powołując się na udział skarżącej w jednolitym naruszeniu obejmującym trzy podgrupy produktów i sześć krajów. Należy zatem stwierdzić, że w tym względzie Komisja popełniła błąd w ocenie okoliczności faktycznych” (pkt 115).

250. Przede wszystkim „argumenty Komisji służące wykazaniu, że kwota grzywny nałożonej na skarżącą odzwierciedla jej udział w samej części włoskiej stwierdzonego naruszenia, że wartość sprzedaży uwzględnionej w przypadku każdego przedsiębiorstwa odzwierciedla jego indywidualne, efektywne i rzeczywiste uczestnictwo w kartelu i że współczynniki »wagi naruszenia« i »kwoty dodatkowej« w wysokości 15% są niewielkie, zważywszy na wagę popełnionego przez skarżącą naruszenia, są nietrafione. Żaden z tych argumentów nie obala bowiem twierdzenia, że uzasadnienie przedstawione w pkt 115 powyżej nie powinno stanowić podstawy przyjęcia przez Komisję współczynników »wagi naruszenia« i »kwoty dodatkowej« w wysokości 15%” (pkt 116).

251. Następnie „należy stwierdzić, że podniesione przez Komisję argumenty, iż przestrzegała ona różnych etapów ustalania grzywny przewidzianych w wytycznych z 2006 r., wykorzystała obroty przedstawione jej przez przedsiębiorstwa, których dotyczy [sporna] decyzja, posiadała margines uznania przy określaniu kwoty grzywny, a waga naruszenia, w którym uczestniczyła skarżąca, znajduje odzwierciedlanie w wartości uwzględnionej sprzedaży, również są nietrafione. Argumenty te nie mają bowiem wpływu na stwierdzenie, że Komisja nie powinna była oprzeć się na uzasadnieniu przedstawionym w pkt 115 powyżej" (pkt 117).

252. Wreszcie „należy oddalić podniesiony przez Komisję w odpowiedzi na pytania zadane przez Sąd na rozprawie argument, w myśl którego różnica zasięgu geograficznego wynikająca z uczestnictwa przedsiębiorstw z jednej strony w całości jednolitego naruszenia, a z drugiej strony wyłącznie na terytorium włoskim, nie uzasadnia zastosowania różnych współczynników »wagi naruszenia« i »kwoty dodatkowej«. Naruszenie obejmujące sześć krajów Unii i dotyczące trzech podgrup produktów nie może być skutecznie uznane za równie poważne jak naruszenie popełnione na terytorium jednego państwa członkowskiego i dotyczące dwóch podgrup produktów. To pierwsze naruszenie, ze względu na zakres jego skutków dla konkurencji w Unii, należy uznać za poważniejsze od tego drugiego naruszenia" (pkt 118).

253. Sąd wyciągnął stąd wniosek, w pkt 119, że „należy stwierdzić, że Komisja popełniła dwa błędy w ocenie, opierając zastosowanie współczynników »wagi naruszenia« i »kwoty dodatkowej« w wysokości 15% na tym, że skarżąca uczestniczyła w jednolitym naruszeniu obejmującym sześć krajów Unii i trzy podgrupy produktów. Argument skarżącej w tym względzie powinien zatem zostać uwzględniony".

254. Do takiego samego wniosku Sąd doszedł w wyroku równoległym Dornbracht/Komisja, T-386/10, EU:T:2013:450, pkt 163–168. W czterech innych wyrokach równoległych: Duravit (pkt 366 i nast.), Villeroy & Boch Austria (pkt 384 i385), Hansa Metallwerke i in./Komisja, T-375/10, EU:T:2013:475 (pkt 180 i nast.) i Mamoli Robinetteria/Komisja, T-376/10, EU:T:2013:442, (pkt 170 i nast.) [83] Sąd nie odrzucił, co do zasady, zastrzeżeń, że rozpatrywane współczynniki powinny były zostać zindywidualizowane.

255. Chciałbym dodać, że w licznych sprawach Komisja przyjęła takie podejście, polegające mianowicie na tym, że aby zapewnić niedyskryminacyjne traktowanie, stosowane są różne współczynniki wagi i czynnika odstraszającego, a zatem różnicowana jest kwota podstawowa grzywny w zależności od zakresu naruszenia przypisywanego każdemu przedsiębiorstwu uczestniczącemu w jednolitym i ciągłym porozumieniu [84].

256. Co się tyczy zastrzeżenia spółki Roca Sanitario wywodzonego z nieuwzględnienia okoliczności łagodzącej, wobec braku obniżenia współczynników „wagi naruszenia" i „kwoty dodatkowej" z uwagi na mniejszą wagę naruszenia, które zostało jej przypisane, Sąd słusznie, moim zdaniem, uznał je za niedopuszczalne, ponieważ zostało podniesione za późno.

83 — Punkt 176: „nietrafne są argumenty, zgodnie z którymi podstawowe mechanizmy wprowadzonego w życie kartelu, polegające na koordynacji rocznych polityk cenowych, były takie same dla wszystkich przedsiębiorstw. W istocie okoliczność, że wszystkie przedsiębiorstwa uczestniczyły w koordynacji podwyżek cen, nie ma wpływu na stwierdzenie, że Komisja nie mogła zastosować współczynnika »kwoty dodatkowej« w wysokości 15% do wszystkich przedsiębiorstw będących adresatami [spornej] decyzji, uzasadniając to tym, że przedsiębiorstwa te uczestniczyły w jednolitym naruszeniu, podczas gdy niektóre z nich nie brały udziału w jednolitym naruszeniu *obejmującym sześć krajów i trzy podgrupy produktów*" (wyróżnienie moje).

84 — Zobacz sprawa COMP/F/38.344 – Stal sprężająca, pkt 953 oraz decyzje przytoczone w przypisie 86 do niniejszej opinii.

257. W istocie, mimo tego, że zastrzeżenie to zostało podniesione w przypisie na etapie skargi – a nie, jak stwierdził Sąd, podczas rozprawy – nie było ono, moim zdaniem, sformułowane wystarczająco jasno i precyzyjnie, jak wymaga tego orzecznictwo Trybunału [85]. Jak wskazała Komisja, ogólne odesłanie do pkt 29 wytycznych z 2006 r. w przypisie do skargi nie jest wystarczająco precyzyjne, aby uzasadnić takie zastrzeżenie.

258. Wreszcie w zakresie, w jakim Roca Sanitario powołuje się na nieproporcjonalny charakter grzywny niezależnie od wszelkiej dyskryminacji, wystarczy stwierdzić, że Roca Sanitario nie wykazała, że taka sytuacja ma miejsce w niniejszym przypadku.

e) Wnioski

259. Uważam zatem, że skoro Sąd, nie przedstawiając odpowiedniego uzasadnienia, z jednej strony uznał, że zachowanie spółek zależnych spółki Roca Sanitario miało mniejszą wagę i jednocześnie, z drugiej strony, postanowił nie podnosić grzywien nałożonych na przedsiębiorstwa należące do rdzenia kartelu, to powinien był on, w ramach wykonywania nieograniczonego prawa orzekania, skorygować w dół współczynniki „wagi naruszenia" i „kwoty dodatkowej" zastosowane wobec spółki Roca Sanitario w celu zapewnienia poszanowania zasad równego traktowania i indywidualizacji kar. [86]

260. Nieprawdą jest oczywiście, że gdyby „potraktować [dwie grupy przedsiębiorstw] […] w sposób odmienny […], skarżąca nie mogłaby odnieść korzyści z takiego odmiennego potraktowania" (pkt 169 wyroku Roca Sanitario).

261. Z powyższego wynika, że pierwszą część zarzutu drugiego spółki Roca Sanitario należy uwzględnić i że należy uchylić część wyroku Roca Sanitario w tym względzie.

f) Konsekwencje uchylenia wyroku Roca Sanitario przez Trybunał

262. Jestem zdania, że należy odesłać sprawę do Sądu, aby ten wydał rozstrzygnięcie w przedmiocie grzywny i uwzględnił wnioski płynące, w szczególności, z powyższych rozważań dotyczących pierwszej części zarzutu drugiego spółki Roca Sanitario.

IV – Wnioski

263. Z tych powodów, bez uszczerbku dla badania innych zarzutów odwołania, proponuję, co następuje.

85 — Zobacz podobnie wyrok Belgia/Komisja, C-197/99 P, EU:C:2003:444, pkt 81.

86 — Komisja przyznała na rozprawie przed Sądem w ramach skarg wniesionych przez spółki Roca France i Laufen Austria, że zachowanie spółek Laufen Austria i Roca France miało mniejszą wagę niż zachowania przedsiębiorstw należących do rdzenia ukaranego kartelu ogólnego i że mogłaby w odniesieniu do nich zastosować niższy współczynnik (14%) w celu poszanowania zasady równego traktowania, a także uwzględnić niższą względną wagę ich zachowania (zob. protokół rozpraw, które odbyły się w dniu 6 marca 2013 r. w sprawach Laufen Austria/Komisja, T-411/10, EU:T:2013:443, i Roca). W ten sam sposób wypowiadała się w ramach skargi wniesionej przeciwko spornej decyzji przez Zucchetti. Wyrok Zucchetti Rubinetteria/Komisja, T-396/10, EU:T:2013:446, zob. pkt 42 sprawozdania na rozprawę, dołączonego jako załącznik 11 do odwołania spółki Roca Sanitario. Zobacz także wyrok Team Relocations i in./Komisja, T-204/08 i T-212/08, EU:T:2011:286, pkt 91, w którym przytaczono decyzje: w sprawie „Candle Waxes" C(2008) 5476 z dnia 1 października 2008 r. dotyczącą postępowania przewidzianego w art. 81 WE oraz w art. 53 porozumienia EOG (Sprawa COMP/C.39.181 – Woski do świec) oraz w sprawie „Heat stabilisers" C(2009) 8682 z dnia 11 listopada 2009 r. dotyczącej postępowania przewidzianego w art. 81 [WE] oraz art. 53 porozumienia EOG (Sprawa COMP/38.589 – Stabilizatory termiczne), w których Komisja zastosowała inne współczynniki do różnych kategorii uczestników kartelu, których dotyczyła sprawa, w zależności od względnej wagi ich udziału w naruszeniu.

264. W sprawie Komisja/Keramag Keramische Werke i in. (C-613/13 P) proponuję Trybunałowi:

1. Uchylić pkt 1 sentencji wyroku Keramag Keramische Werke i in./Komisja, T-379/10 i T-381/10, EU:T:2013:457, w zakresie, w jakim Sąd stwierdził w nim nieważność art. 1 decyzji Komisji C(2010) 4185 wersja ostateczna z dnia 23 czerwca 2010 r. dotyczącej postępowania na podstawie art. 101 [TFUE] oraz art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/39092 – Instalacje sanitarne do łazienek) w odniesieniu do zdarzeń mających miejsce w ramach Association française des industries de céramique sanitaire (AFICS) i odpowiedzialności spółek Allia SAS, Produits Céramique de Touraine SA i Sanitec w odniesieniu do tych wydarzeń.

2. Uchylić w całości pkt 2 sentencji tego wyroku Sądu.

3. Oddalić skargi o stwierdzenie nieważności w odniesieniu do zdarzeń w ramach AFICS i utrzymać w mocy grzywny nałożone na spółki Allia SAS, Produits Céramique de Touraine SA i Sanitec.

4. Odrzucić drugi zarzut odwołania wzajemnego spółki Keramag i in. jako niedopuszczalny lub oddalić go jako bezzasadny.

265. W sprawie Duravit i in./Komisja (C-609/13 P) proponuję Trybunałowi: odrzucić dotyczące przeinaczeń zarzuty siódmy i dwunasty jako niedopuszczalne albo oddalić je jako bezzasadne.

266. W sprawie Villeroy & Boch AG/Komisja (C-625/13 P) proponuję Trybunałowi: odrzucić zarzut pierwszy jako niedopuszczalny albo oddalić go jako bezzasadny, a także oddalić drugą część zarzutu drugiego jako bezzasadną.

267. W sprawie Villeroy & Boch SAS/Komisja (C-644/13 P) proponuję Trybunałowi: oddalić zarzut pierwszy jako bezzasadny i oddalić zastrzeżenie w ramach zarzutu drugiego, zgodnie z którym Sąd nie zastosował swoich ustaleń z wyroków Keramag Keramische Werke i in./Komisja (T-379/10 i T-381/10, EU:T:2013:457, Duravit i in./Komisja (T-364/10, EU:T:2013:477, i Wabco Europe i in./Komisja, T-380/10, EU:T:2013:449, jako bezzasadne.

268. W sprawie Roca Sanitario/Komisja (C-636/13 P) proponuję Trybunałowi: uwzględnić pierwszą część zarzutu drugiego spółki Roca Sanitario; uchylić część wyroku Roca Sanitario/Komisja (T-408/10, EU:T:2013:440) i odesłać sprawę do Sądu, aby wydał rozstrzygnięcie w przedmiocie grzywny i wyciągnął konsekwencje, w szczególności, z przedstawionych w niniejszej opinii rozważań dotyczących pierwszej części zarzutu drugiego spółki Roca Sanitario.

269. Rozstrzygnięcie o kosztach nastąpi w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie.